

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
МАРИУПОЛЬСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНИЙ ФАКУЛЬТЕТ
КАФЕДРА ПЕДАГОГІКИ ТА ОСВІТИ**

До захисту допустити:
Завідувач кафедри

_____ Голюк О.А.
(підпис) (ПІБ завідувача кафедри)
«_____» _____ 2024 р.

**«НАПРЯМИ РОЗВИТКУ ОРГАНІЗАЦІЇ ЗМАГАНЬ
ЗІ СПОРТИВНОГО ОРІЄНТУВАННЯ В УКРАЇНІ»**

Кваліфікаційна робота здобувача
вищої освіти другого
(магістерського) рівня вищої
освіти освітньо-професійної
програми «Фізична культура»
Русдемова Бабамирата Батировича
Науковий керівник:
доктор пед наук, професор
Задорожна-Княгницька Л.В.
Рецензент:
Заступник директора ДЮСШ ФК
«Чернігів» Михайло Ярмошенко

Кваліфікаційна робота
захищена з оцінкою _____ Секретар ЕК _____
«_____» _____ 2024 р.

Київ – 2024

ЗМІСТ

ВСТУП	2
РОЗДІЛ 1. СПОРТИВНЕ ОРІЄНТУВАННЯ В УКРАЇНІ ЯК НАУКОВА ПРОБЛЕМА	7
1.1. Визначення базових понять проблеми організації змагань зі спортивного орієнтування.....	7
1.2. Загальна характеристика системи змагань зі спортивного орієнтування.....	13
1.3. Характеристика основних підходів до організації та проведення змагань зі спортивного орієнтування в Україні	25
Висновки до розділу 1	30
РОЗДІЛ 2. ПРАКТИЧНІ АСПЕКТИ ОРГАНІЗАЦІЇ ЗМАГАНЬ ЗІ СПОРТИВНОГО ОРІЄНТУВАННЯ В УКРАЇНІ	32
2.1. Сучасний стан спортивного орієнтування в Україні (за результатами констатувального експерименту).....	32
2.2. Характеристика основних напрямів підвищення ефективності організації змагань зі спортивного орієнтування.....	43
Висновки до розділу 2.....	54
ЗАГАЛЬНІ ВИСНОВКИ	57
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	61
ДОДАТКИ	70

ВСТУП

Актуальність теми дослідження. Генеза становлення та розвитку спортивного орієнтування в Україні бере свій початок з 70-х років ХХ століття. Протягом цього часу було проведено перші змагання зі спортивного орієнтування. Після отримання Україною незалежності в 1991 році спостерігається достатньо значне уповільнення цього виду спорту, що пояснюється суспільною нестабільністю та економічною кризою. Однак завдяки діяльності зацікавлених державних та громадських органів, зокрема Національній федерації спортивного орієнтування України, протягом достатньо короткого проміжку часу вдалося відновити проведення національних та регіональних змагань, сформувати збірні команди на всіх рівнях – від загальнодержавного до обласного – та відновити виступи наших спортсменів на міжнародних змаганнях.

Проте розвиток спортивного орієнтування в Україні до цього часу супроводжується низькою матеріально-технічних, економічних та кадрових проблем [26]. Ситуація ускладнюється ще й тими фактом, на початку ХХІ століття значно збільшилася конкуренція на міжнародних змаганнях. Суттєво покращили свої спортивні досягнення у спортивному орієнтуванні Швеція, Фінляндія, Франція та ін. країни, що засвідчує стрімкий розвиток зазначеного виду спорту в цих країнах.

Протягом останніх років для розвитку спортивного орієнтування в Україні були характерні ті ж самі тенденції, що і для всього світового спорту, який зазнав чимало труднощів в організації тренувального процесу і підготовці спортсменів до відповідальних змагань як на державному, так і на світовому рівні. В умовах карантину, викликаного пандемією COVID-19, було введено низку суттєвих обмеження на пересування спортсменів та проведення спортивних заходів. Особливо такі заходи торкнулися спортсменів, діяльність яких пов'язана із використанням у межах тренувань

бігових трас та лісових масивів. З огляду на зазначене тренери та спортсмени були змушені пристосуватись до нових умов, не полишаючи процесу підготовки до відповідальних змагань [37].

Вже після зняття карантинних обмежень, уведених у зв'язку з пандемією COVID-19, було проведено змагання світового рівня. Результати зазначених змагань засвідчили факт адаптації спортсменів і тренерів до складних умов та гідно провести етапи підготовки [48].

З початком повномасштабної агресії РФ на початку 2022 року розвиток спортивного орієнтування, як і будь-якого виду спорту в Україні було значно загальмовано. З огляду на окупацію певних територій України та постійних обстрілів інших територій, наближених до лінії фронту, частина спортсменів була вимушена переїхати в інші регіони, за кордон, а для повноцінних тренувань залишились території західних областей. На жаль значна кількість спортсменів втратила безпосередній зв'язок з тренерами, а частина загинула в результаті збройної агресії РФ проти України.

Не зважаючи на такі складні обставини, спортсмени-орієнтувальники, які входили до складу збірних команд України, а також їхні тренери, намагалися винайти можливості для тренувань і підготовки до відповідальних змагань. На сьогодні спортивне орієнтування являє собою неолімпійський вид спорту, який входить до програми Всесвітніх ігор [30; 58]. Цей вид спорту є досить розвиненим у країнах Європи та інших континентів. Протягом останніх років змагання зі спортивного орієнтування представлені в Україні у Вінницькій, Дніпропетровській, Житомирській, Івано-Франківській, Закарпатській, Кіровоградській, Львівській, Одеській, Полтавській, Сумській, Хмельницькій, Чернівецькій, Черкаській областях та в м. Київ.

Результати наукових досліджень засвідчують, що спортивне орієнтування забезпечує покращення фізичних та розумових здібностей

спортсменів, які ним займаються. На сьогоднішній день в Україні та світі накопичено значний науково-теоретичний і практичний досвід щодо підготовки спортсменів різної кваліфікації у спортивному орієнтуванні. Але в нашій країні ще досі наявна проблема ефективного розвитку спортивного орієнтування, його матеріально-технічного забезпечення та популяризації серед населення.

У сучасних наукових дослідженнях спортивне орієнтування розглядається як вид спорту, що передбачає, окрім фізичної підготовки, ознайомлення з картами та умовними знаками карт, вивчення сторін горизонту та вміння їх визначати [6; 13]. Вітчизняними та зарубіжними дослідниками спортивне орієнтування розглядається як один із видів рухової активності, що поєднує в собі фізичне навантаження зі спеціалізованою розумовою діяльністю. Науковці підкреслюють виключну значущість цього виду спорту як засобу морального, вольового та патріотичного виховання молоді [11; 40]. У сучасній спортивній науці наявна значна кількість досліджень, результати яких спрямовано на вдосконалення взаємозв'язку між спортивним орієнтуванням та здоров'ям, пошук і вдосконалення напрямів розвитку фізичних якостей і психічних функцій спортсменів, покращення показників їхньої розумової діяльності [2; 22; 36].

Окрім того сучасними дослідниками розроблено та обґрунтовано методики початкового навчання спортивному орієнтуванню, техніко-тактичної та інтегральної підготовки спортсменів різних категорій. Разом із тим, незважаючи на широкий спектр досліджень, пов'язаних із спортивним орієнтуванням, залишається не достатньо вивченою проблема вдосконалення організації спортивних змагань зі спортивного орієнтування. Здійснення дослідження щодо визначення напрямів удосконалення організації і проведення змагань зі спортивного орієнтування на території України дозволить визначити перспективи розвитку цього виду спорту в

нашій країні.

Мета дослідження – обґрунтування напрямів удосконалення організації змагань зі спортивного орієнтування в Україні.

Об'єкт дослідження – система змагань зі спортивного орієнтування як визначальний чинник розвитку цього виду спорту.

Предмет дослідження – процес удосконалення організації змагань зі спортивного орієнтування в Україні.

Завдання дослідження:

1. Схарактеризувати базові поняття дослідження та систему змагань зі спортивного орієнтування.

2. Визначити основні підходи до організації змагань зі спортивного орієнтування в Україні.

3. Вивчити стан організації змагань зі спортивного орієнтування в Україні.

4. На основі результатів здійсненого аналізу визначеної наукової проблеми та результатів опитування розкрити шляхи вдосконалення організації змагань зі спортивного орієнтування в Україні.

Відповідно до завдань дослідження використано комплекс таких **методів дослідження:** аналіз актуальних літературних джерел із теми дослідження – для уточнення базових понять дослідження, визначення його актуальності; порівняння й аналогії – для розкриття особливостей розвитку спортивного орієнтування в Україні; опитування (анкетування) – для отримання інформації щодо рівня розвитку спортивного орієнтування в Україні; метод експертного оцінювання – для визначення можливих шляхів розвитку спортивного орієнтування в Україні на найближчий період; методи математичної статистики – для визначення кількісних показників опитування, здійсненого у межах дослідження.

Практичне значення дослідження полягає в тому, що в межах здійсненої роботи було висвітлено особливості розвитку спортивного

орієнтування як виду спорту в Україні, обґрунтовано чинники, що впливають на розвиток цього виду спорту в нашій державі, а також схарактеризовано напрями подальшого розвитку спортивного орієнтування в Україні.

Результати досліджень можуть бути використані у роботі Національної федерації спортивного орієнтування України, спеціалізованими закладами освіти України з підвищенні кваліфікації фахівців у галузі фізичного виховання та спорту України, а також закладами вищої освіти в рамках викладання навчальної дисципліни «Спортивне орієнтування».

Апробація результатів дослідження здійснювалася у доповідях і виступах автора на науково-практичних конференціях, зокрема: на науково-методичному семінарі «Педагогічна майстерня» кафедри педагогіки та освіти Маріупольського державного університету.

Результати дослідження висвітлено у двох наукових публікаціях, з яких 1 стаття та 1 тези.

Структура та обсяг кваліфікаційної роботи. Робота складається зі вступу, двох розділів, загальних висновків, списку використаних джерел, додатків. Загальний обсяг складає 78 сторінок. Основний зміст роботи викладено на 61 сторінці. Список використаних джерел містить 71 найменування, у тому числі 14 – іноземними мовами. У роботі вміщено 12 рисунків та 7 таблиць. Представлено 3 додатки на 10 сторінках.

РОЗДІЛ 1.

СПОРТИВНЕ ОРІЄНТУВАННЯ В УКРАЇНІ ЯК НАУКОВА ПРОБЛЕМА

1.1. Визначення базових понять дослідження проблеми організації змагань зі спортивного орієнтування

Спортивне орієнтування являє собою вид спорту, в якому учасники змагань, отримавши карту з відповідними позначками щодо порядку пересування місцевістю, самостійно орієнтуються у траєкторії руху від старту до фінішу. Спортсмени мають «взяти» певну кількість контрольних пунктів, що визначені правилами та встановлені на місцевості, використовуючи виключно карту та компас [19; 34].

Отже спортивне орієнтування являє собою вид спорту, який, не має стандартних або постійних умов для організації змагань. Така особливість спортивного орієнтування створює необхідність аналізу базових понять. Окрім звичних термінів, що використовуються у бігових видах спорту (залік, дистанція, старт, фініш), у спортивному орієнтуванні використовується низка специфічних термінів (легенда, гандикап, рогейн, трейн-орієнтування тощо).

У сучасній науковій літературі описано такі види спортивного орієнтування, визнані Міжнародною федерацією спортивного орієнтування (IOF):

- спортивне орієнтування бігом;
- спортивне орієнтування на велосипедах;
- спортивне орієнтування на лижах;
- трейл-орієнтування;
- рогейн [12; 64; 70].

Розкриємо детальніше особливості зазначених вище видів спортивного орієнтування.

Орієнтування бігом являє собою циклічний вид спорту, що поєднує в собі суттєве два види навантажень – фізичне та інтелектуальне. Спортсмени самостійно долають відображений на карті маршрут. Під час руху спортсменам-орієнтувальникам необхідно у певній послідовності зробити відмітки на усіх контрольних пунктах (КП), що їх позначено у маршруті [27; 58].

Орієнтування на лижах являє собою зимовий варіант спортивного орієнтування, в якому спортсмени-орієнтувальники мають одночасно виконувати кілька функцій: вони рухаються дистанцією на лижах, часто за непрокладеним маршрутом, читати карту і повинні швидко примати рішення щодо траєкторії свого маршруту в умовах суттєвого фізичного та психологічного навантаження.

Орієнтування на гірських велосипедах являє собою вид спортивного орієнтування, під час якого спортсменові необхідно швидко їхати на велосипеді перетятою місцевістю, і в той же час орієнтуватися на цій місцевості за допомогою читання карти з метою подолання зазначеного на карті маршруту. З огляду на зазначене найважливішими якостями спортсмена-орієнтувальника мають бути здатність вправно керувати велосипедом під час їзди по бездоріжжю, вміння швидко реагувати на перешкоди, що виникають під час подолання маршруту, а також здатність до швидкого й оптимального вибору варіантів руху через контрольні пункти від старту до фінішу [46].

Надзвичайно складним, навіть виснажувальним видом спортивного орієнтування є рогейн. Він потребує від спортсменів значної моральної й фізичної підготовки. Характерними особливостями проведення змагань з рогейну є значна протяжність маршруту, додання якого займає 3, 6, 12 або 24 години, наявність у учасників змагань карти великого розміру. Спортсмени мають самостійно сформулювати свій маршрут, щоб набрати в результаті його проходження якомога більшу кількість балів. Перша цифра

кожного контрольного пункту (КП) означає скільки балів можна отримати за поточний пункт [31; 53].

Трейл-О являє собою вид спортивного орієнтування, у межах якого спортсмени рухаються лише стежками. Як правило, трейли проводяться для спортсменів з інвалідністю (які мають порушення в роботі опорно-рухового апарату), однак це не є обов'язковою умовою. Зазначений вид спортивного орієнтування було розроблено, для максимального забезпечення можливостей для всіх, хто бажає займатися спортивним орієнтуванням (це стосується й людей із фізичними обмеженнями), мали можливість брати участь у спортивній боротьбі [64].

З огляду на зазначене, спортивні змагання з трейлу-О передбачають можливість використання для полегшення пересування спортсменів з обмеженими можливостями інвалідних візків різних модифікацій, а також тростин для допомоги їм у подоланні дистанції пішки. При цьому учасникові змагань дозволяється мати помічника з метою надання йому допомоги у пересуванні візка. При цьому зазначимо, що швидкість руху в трейлі не має вирішального значення під час визначення остаточних результатів змагань. Умовами таких змагань передбачається, що їх учасники повинні просто пройти дистанцію за встановлений організаторами контрольний час.

Важливою особливістю проведення змагань з трейл-орієнтування є те, що сама дистанція складається з кількох контрольних пунктів, на яких на місцевості розташовано призми з різними легендами або такі, що знаходяться на різних орієнтирах. На основі своїх знань та умінь читати карту й користуватися компасом кожний учасник змагань має визначити ту призму, що відповідатиме центру кола на карті (5-6 мм) та зазначеній легенді. Правильний вибір призми на контрольному пункті приносить спортсмену одне очко. Переможцем змагань з трейл-орієнтування стає спортсмен, який набере найбільшу кількість балів. За умови однакової

кількості балів, які отримали кілька учасників змагань, переможцем визнається той учасник змагань, який витратив менше часу на проходження контрольних пунктів [15].

За формою подолання маршруту виокремлюють види спортивного орієнтування, що їх представлено на рис.1.1.

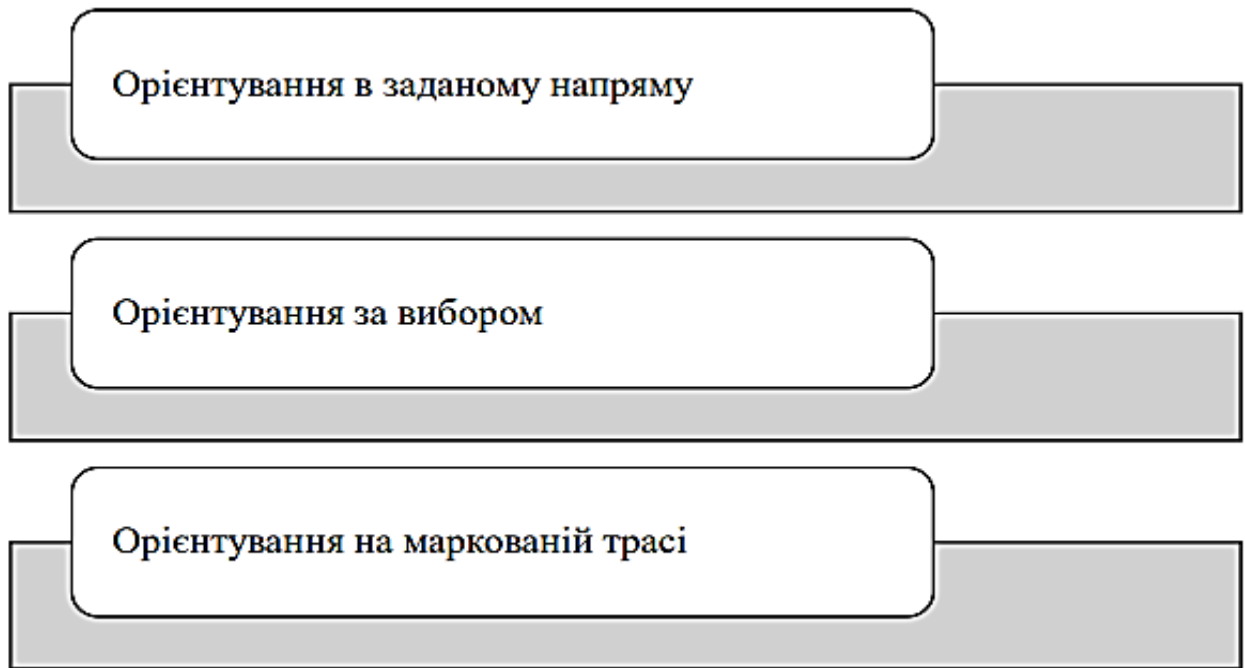

Рис. 1.1. Види спортивного орієнтування

Сутність зазначених на рис. 1.1 видів спортивного орієнтування представлено в таблиці 1.1.

Таблиця 1.1

Характеристика видів спортивного орієнтування

Вид спортивного орієнтування	Характеристика виду спортивного орієнтування
Орієнтування в заданому напрямі	Вид спортивного орієнтування, що передбачає проходження у певному порядку відмічених на карті та розташованих у зоні проведення змагань контрольних пунктів.

Продовження табл. 1.1

Орієнтування за вибором	Вид спортивного орієнтування, що передбачає проходження спортсменом чітко визначеної кількості контрольний пункт, при чому вибір контрольного пункту і послідовності проходження подальших пунктів є довільним. Результат
Орієнтування на маркованій трасі	Вид спортивного орієнтування, що передбачає проходження спортсменом дистанції змагання з занесенням на карту розташування всіх контрольний пункт, що їх встановлено на маршруті.

Схеми карт для зазначених у таблиці видів спортивного орієнтування відображено на рис. 1.2.

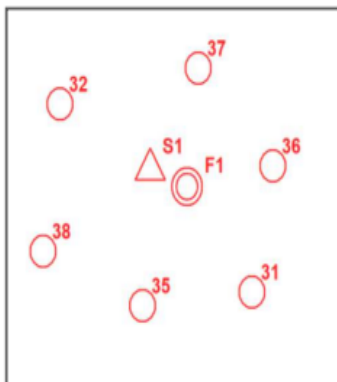
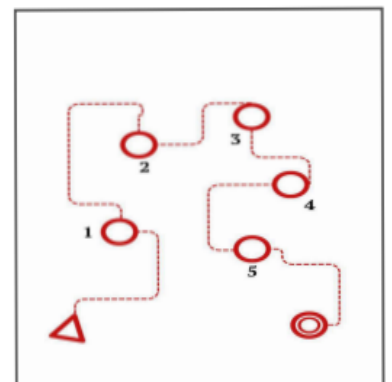
Дистанція за вибором**Дистанція у заданому напрямку****Розмічена дистанція**

Рис. 1.2. Схема дистанцій зі спортивного орієнтування для рідних видів змагань

Існують класифікації змагань зі спортивного орієнтування, розроблені на основі інших критеріїв, а саме:

– у залежності від часу доби, коли проводяться змагання (денні, нічні);

- у залежності від взаємодії спортсменів-орієнтувальників (індивідуальні, естафетні);
- в залежності від способу організації старту (роздільний, гандикап, загальний);
- в залежності від характеру заліку результатів змагань (особисті, особисто-командні, командні);
- в залежності від способу визначення результатів змагань (одноетапні, багатоетапні, кваліфікаційні).

Кожний із зазначених вище видів змагань має свої специфічні особливості. Зокрема, нічне орієнтування проводиться в темний час доби, тому вимагає від спортсменів особливих умінь, пов'язаних із здатністю орієнтуватися в умовах темряви та обмеженої видимості [2].

Отже, спортивне орієнтування являє собою такий вид спорту, що не має у межах проведення змагань стандартних умов: щоразу спортсменам доводиться змагатися на новому місці за новим маршрутом, із іншим розміщенням контрольних пунктів. Часом змагання суттєво ускладнюються несприятливими погодними умовами. На результати змагань також суттєво впливає стан місцевості, на якій відбуваються змагання, та якість карт. З огляду на зазначене вище, спортсмени-орієнтувальники для ефективного проходження дистанції мають бути готові до вирішення надскладних завдань (фізичних, психологічних, навігаційних, тактичних) на будь-якій місцевості.

Таким чином, спортивне орієнтування являє собою специфічний вид спорту, який передбачає проходження усіх контрольних пунктів, що їх розміщено на дистанції у відповідній послідовності. Характерною особливістю спортивного орієнтування є його доступність та масовість. Тобто зазначеним видом спорту можуть займатися велика кількість людей без обмеження віку та рівня фізичної підготовки [4].

1.2 Загальна характеристика системи змагань зі спортивного орієнтування

Загальна характеристика системи змагань зі спортивного орієнтування неможлива поза контекстом розгляду ролі та значення в організації таких змагань федераціям з видів спорту різних рівнів. Центральним органом управління спортивного орієнтування в нашій країні є Федерація спортивного орієнтування України. На основі аналізу установчих документів зазначеної вище організації було визначено основні напрями її діяльності, що їх представлено на рис. 1.3 [18].

Рис.1.3. Напрями діяльності Федерації спортивного орієнтування України

Загальну характеристику функцій Федерації спортивного орієнтування України відповідно зазначених на рис. 1.3 напрямів її діяльності представлено в таблиці 1.3.

Таблиця 1.3

Функції Федерації спортивного орієнтування України

Напрямок діяльності	Функції
Комуникативна діяльність	Реалізація зв'язку і взаємодії з державним органом управління фізичної культури і спорту; координація діяльності з регіональними федераціями; забезпечення зв'язку з відділеннями із спортивного орієнтування в дитячо-юнацьких спортивних школах; забезпечення зв'язку зі спортивними клубами середньо-спеціальних і вищих освітніх закладів, що розвивають спортивне орієнтування.
Організація і проведення спортивних заходів	Розроблення і затвердження у відповідних державних органах положень (регламентів) на планований календарний рік; здійснення попередньої підготовки до певного спортивного заходу; делегування на певний термін іншим некомерційним фізкультурно-спортивними організаціям права на провадження певних спортивних заходів; забезпечення суддівства у дні проведення змагань; створення та забезпечення роботи штабу з підготовки до проведення змагань на території регіону; підготовка спортивних заходів різних рівнів; розроблення та затвердження принципів і критеріїв відбору спортсменів до складу збірних команд в різних вікових групах; забезпечення підготовки збірних команд різних вікових груп для участі в офіційних спортивних заходах, організація матеріально-технічного й фінансового забезпечення, контролю регулярної диспансеризації, антидопінгової пропаганди;

Продовження табл. 1.3

	подання спортивних збірних команд різних вікових груп на офіційних спортивних заходах.
Спортивно-технічне забезпечення розвитку виду спорту.	Створення реєстру спортивних об'єктів, придатних для проведення змагань; освоєння нових місцевостей з метою проведення спортивних заходів зі спортивного орієнтування; матеріально-технічне забезпечення сучасними технічними засобами спортивних заходів, що проводяться на території країни.
Науково-методична підтримка розвитку виду спорту	Розроблення програм розвитку спортивного орієнтування в країні на поточний період; проведення аналіз виступу спортсменів збірних команд регіону на змаганнях різних рівнів і коригування подальшої підготовки із застосуванням сучасних тренувальних методик на основі періодичної діагностики спортсменів; організація і проведення семінарів з метою підготовки, перепідготовки та підвищення кваліфікації суддів; організація і проведення семінарів з метою підготовки, перепідготовки та підвищення кваліфікації виробників спортивних карт; організація і проведення семінарів для стажування тренерів, проведення майстер-класів із запрошенням висококваліфікованих спортсменів.
Інформаційне забезпечення розвитку виду спорту	Відкриття та обслуговування сайту федерації; анонсування і реклама проведення змагань на території України; висвітлення у засобах масової інформації досягнень спортсменів на змаганнях різних; створення каталогу наукових і навчально-

Продовження табл. 1.3

	методичних публікацій з метод забезпечення зручності пошуку спеціальної літератури населенням зі спортивного орієнтування.
--	--

У межах нашого дослідження також було визначено нормативне забезпечення розвитку спортивного орієнтування в Україні. На основі аналізу нормативної бази з питань організації та розвитку спортивного орієнтування в Україні було зроблено висновок щодо розподілу документів на дві групи, а саме:

- зовнішні (Конституція України, Закон України «Про об'єднання громадян», Закон України «Про фізичну культуру і спорт»);
- внутрішні (статут Федерації спортивного орієнтування України, правила зі спортивного орієнтування).

Організація на документальне забезпечення проведення змагань зі спортивного орієнтування здійснюється відповідно інших нормативних документів. Продовжуючи цю думку зацентруємо на умовах проведення змагань зі спортивного орієнтування. Відповідно до правил проведення змагань зі спортивного орієнтування, розроблених за зразком міжнародних правил Федерацією спортивного орієнтування України (2016 р.), змагання зі спортивного орієнтування проводяться за наявності:

1) Положення про змагання, яке являє собою основний документ, що ним керуються організатори, контролери або інспектори змагань, а також представники команд і учасники змагань.

2) Офіційного бюлетеня змагань, що містить у собі інформацію про змагання та розміщується на сайті змагань [29].

Важливою особливістю проведення змагань III-IV рангу (регіональні та обласні змагання) є те, що окрім організатора призначають також контролера змагань, який від імені організації відповідатиме за підготовку

таких змагань та їх якісне проведення. До функцій організатора разом із контролером належать такі:

- вибір та затвердження районів змагань, а також місць старту та фінішу;
- обговорення варіантів розміщення учасників, їхнього харчування, способів транспортного обслуговування та самої програми змагань;
- погодження розміру і дати оплати стартових внесків учасниками змагань, а також усі заплановані церемонії тощо.

Міжнародні змагання (тобто змагання I-II рангів), що проводяться на території України, мають відбуватися за правилами IOF [49]. Проте організатори змагань мають право розробляти додаткові умови щодо проведення змагань лише в тому випадку, якщо ці умови не суперечать діючим правилам змагань. Відповідно свого віку і статі учасник змагань потрапляє в певну групу спортсменів (табл.1.4, с.18).

Зазначені у таблиці вікові групи можуть бути поділені на підгрупи у залежності від довжини або рівня складності дистанції, а також рівня майстерності спортсменів. У такому випадку використовують позначення підгруп українськими великими літерами (наприклад Ж21А, Ч21Б). Приклад регламенту змагань із спортивного орієнтування із відповідним позначенням груп вміщено у додатку А.

Спортсмени-орієнтувальники протягом проходження дистанції перетятою місцевістю перетинають природні перепони – яри, пагорби та гори, дуже щільну рослинність, часом із колючками або болота. Проте змагання можуть проходити і в міських районах, зокрема в паркових зонах, історичних центрах. Однак незалежно від тієї місцевості, де відбуваються змагання зі спортивного орієнтування, представники команд та організатори мають вжити усіх необхідних заходів задля забезпечення безпеки учасників змагань та суворо дотримуватися правил змагань. Особлива увага завжди приділяється заходам безпеки у межах змагань, які проводяться для

спортсменів-новачків та дітей.

Таблиця 1.4

Групи учасників у спортивному орієнтуванні

Стать	Вік	Позначення	Категорія вікової групи
Чоловіки та жінки	До 10 років	Ч10, Ж10	Молодша, юнаки
Чоловіки та жінки	До 11 років	Ч11, Ж11	Молодша, юнаки
Чоловіки та жінки	До 12 років	Ч12, Ж12	Молодша, юнаки
Чоловіки та жінки	До 13 років	Ч13, Ж13	Молодша, юнаки
Чоловіки та жінки	До 14 років	Ч14, Ж14	Молодша, юнаки
Чоловіки та жінки	До 15 років	Ч15, Ж15	Молодша, юнаки
Чоловіки та жінки	До 16 років	Ч16, Ж16	Молодша, юнаки
Чоловіки та жінки	До 17 років	Ч17, Ж17	Молодша, юнаки
Чоловіки та жінки	До 18 років	Ч18, Ж18	Молодша, юнаки
Чоловіки та жінки	До 19-20 років	Ч20, Ж20	Молодша, юніори
Чоловіки та жінки	До 23 років	Ч23, Ж23	Молодь
Чоловіки та жінки	До 21-34 років	Ч21, Ж21	Доросла
Чоловіки та жінки	До 35-39 років	Ч35, Ж35	Ветеранська
Чоловіки та жінки	До 40-44 років	Ч40, Ж40	Ветеранська
Чоловіки та жінки	До 45-49 років	Ч45, Ж45	Ветеранська
Чоловіки та жінки	До 50-54 років	Ч50, Ж50	Ветеранська
Чоловіки та жінки	До 55-59 років	Ч55, Ж55	Ветеранська
Чоловіки та жінки	До 60-64 років	Ч60, Ж60	Ветеранська
Чоловіки та жінки	До 65-69 років	Ч65, Ж65	Ветеранська
Чоловіки та жінки	До 70-74 років	Ч70, Ж70	Ветеранська
Чоловіки та жінки	75 років і більше	Ч75, Ж75	Ветеранська

Під час визначення місцевості для проведення змагань особлива увага звертається на її специфічність. Така прискіплива увага до вибору місцевості не є випадковою, адже її особливості потенційно можуть бути небезпечними для учасників. Наприклад, занадто круті схили або високі скелі, кам'яністі урвища, глибокі водойми, непрохідні болота створюють реальну небезпеку для спортсменів, а часто й узагалі унеможливають пересування дистанцією. Так само небезпечними є й залізничні колії, автомобільні шляхи з інтенсивним автомобільним рухом тощо [7].

Зазвичай правила, які встановлюють організатори змагань зі спортивного орієнтування, спрямовані на захист навколишнього середовища та убезпечення учасників. З огляду на зазначене надзвичайно

важливо, щоб інструкції, розроблені організаторами змагань та оголошені на початку проведення змагань, суворо виконувалися усіма учасниками змагань та особами, які перебувають на території проведення змагань зі спортивного орієнтування.

Продовжуючи цю думку зазначимо, що з огляду на необхідність забезпечення безпеки учасників змагань категорично забороняється планувати дистанцію, що перетинає залізничні колії або автомагістралі, проходить через великі озера, річки, що потенційно небезпечні для перетину, а також через непрохідні болота тощо.

Ділянки, які потенційно є небезпечними для спортсменів, або взагалі заборонені для руху, мають бути відповідно позначені на карті (неперервна чорна лінія та /або оливковий колір заливки об'єкту). За необхідності такі території можуть бути огорожені на маршруті червоною розміткою. Спортсмени не мають права за жодних умов перетинати зазначені вище об'єкти. За необхідності біля потенційно небезпечних ділянок дистанції можуть чергувати спеціально призначені контролери, які слідкуватимуть за дотриманням учасниками змагань правил безпеки.

Таким чином, місцевість, на якій проводяться змагання зі спортивного орієнтування, має бути придатною. Одночасно організатори змагань мають забезпечити усі можливості, щоб спортсмени, які беруть участь у змаганнях якнайкраще продемонстрували свою фізичну підготовку та вміння орієнтуватися на місцевості за визначених умов.

Складність місцевості, на якій проводяться змагання зі спортивного орієнтування, може бути різною, однак ця місцевість завжди має відповідати рівневі й виду змагань, статі, віку та підготовленості учасників змагань. Найбільш проста місцевість використовується для розмітки дистанції найнижчого класу [45].

Місцевість для проведення змагань може використовуватись відповідно нормативів Федерації спортивного орієнтування України з

дистанціями таких класів:

– дистанції для спортсменів – майстрів спорту України (МСУ): такий клас дистанцій використовується на основі рішення спортивно-технічного комітету за умови, що протягом останніх трьох років місцевість, на якій проводяться змагання, використовували не більше ніж тричі;

– дистанції для спортсменів – кандидатів у майстри спорту України (КМСУ): такий клас дистанцій використовується на основі рішення регіонального осередку Федерації спортивного орієнтування України, за умови, що протягом останніх трьох років місцевість, де проводяться змагання, використовували не більше ніж 5 разів, при цьому не враховується постановка дистанцій для майстрів спорту (дистанція класу МСУ);

– дистанції для спортсменів I розряду: такий клас дистанцій використовується на основі рішення регіонального осередку Федерації спортивного орієнтування України;

– дистанції для спортсменів масових розрядів: такий клас дистанцій не має обмежень.

Однократним використанням певної місцевості для змагань зі спортивного орієнтування можна вважати організацію на ній змагань чи тренувань з одного виду програми. Місцевість для майбутніх змагань оголошують закритою одразу ж після прийняття організаторами рішення про те, що ця ділянка місцевості буде використовуватися на змаганнях та відвідування цієї ділянки тренерами або спортсменами суворо забороняється [39].

Важливим питанням організації змагань зі спортивного орієнтування є належне спортивне спорядження та обладнання, а також забезпеченість матеріально-технічними засобами.

На основі аналізу актуальної літератури з теми дослідження зроблено висновок щодо використання у межах спортивного орієнтування комплексу відповідних засобів та обладнання, що є необхідним для успішного

проходження дистанції [15]. Опис зазначеного вище обладнання представлено в таблиці 1.5.

Таблиця 1.5

Характеристика обладнання, що використовується у тренувальному процесі та під час змагань зі спортивного орієнтування

Назва обладнання	Призначення та характеристика обладнання
Компас	Використовуються спеціальні спортивні компаси, що відрізняються від звичайних за формою та зовнішнім виглядом: мають вигляд колби на платі чи без, всередині якої є рідина. Найбільш поширеними та зручними є компаси, що одягаються на палець. Існує велика кількість моделей компасів, що використовуються в залежності від професіоналізму спортсменів або виду змагань.
Карта	На карті зазначаються контрольні пункти (КП) за відповідним маршрутом, а також із використанням спеціальних умовних позначок на ній детально відображається інформація щодо місцевості (рельєф, рослинність, дороги, мости, водойми, пагорби, скелі, камені, споруди тощо). Умовою якісно організованих змагань є коректна карта, що відображає в деталях усі особливості місцевості, на якій проводяться змагання. Спортсмен повинен мати можливість читати карту під час бігу.
Контрольна картка або чіп	Чіп є необхідним атрибутом для підтвердження проходження кожним спортсменом дистанції на етапі кожного контрольного пункту та фінішу. Чіп одягається на палець, що уможливує чітку фіксацію часу проходження спортсменом електронної бази, розміщеної на

Продовження табл. 1.5

	контрольному пункті. За відсутності чіпів кожний учасник змагань отримує спеціальну картку, на яких під час додання контрольних пунктів спеціальним компостером робиться відмітка.
Форма для змагань	Використовується легкий, еластичний одяг, який захищає спортсмена (особливо його руки та ноги) від ударів гілок або кущів під час руху, а також від снігу, вітру чи дощу. На спринтерських дистанціях, що про-водяться у межах міст, дозволено відкрити форму одягу.
Взуття	Спортсмен повинен мати легкі кросівки зі спеціальною підошвою, що забезпечує гарне зціплення з ґрунтовим покриттям. Обладнання для орієнтування на велосипедах та лижного орієнтування буде дещо відрізнятись від звичайного бігу.

Окрім зазначеного в таблиці обладнання для участі у змаганнях зі спортивного орієнтування на лижах спортсменам-орієнтувальникам необхідно мати:

- набір лижника у базовій комплектації (лижі, лижні палиці, відповідне взуття й кріплення);
- спеціальний планшет для карти, що закріплюється на грудях спортсмена.

Існує відповідний перелік обладнання й для спортсменів, які беруть участь у змаганнях зі спортивного орієнтування на велосипедах. Цей перелік розширюється завдяки вимогам наявності в спортсмена такого обладнання, як:

- гірський велосипед, особливістю якого є можливість підібрати його під статуру спортсмена. Також велосипед для спортивного орієнтування має

бути сконструйований із посиленням рами та широкими покриттями, так само він повинен мати якісні протектори, що забезпечують швидке й безпечно пересування в умовах бездоріжжя. Іншими вимогами до такого велосипеда є надійні гальма. Окрім того важливою вимогою є наявність світловідбивачів або габаритних вогнів та передньої фари. Ці елементи вкрай важливі для спортсмена у негоду та темну пору дня, щоб освітити шлях. Розкриваючи особливості обладнання для тренувального процесу та змагань зі спортивного орієнтування, зазначимо, що учасники змагань мають право брати з собою на дистанцію необхідні інструменти та запасні частини. Однак такий дозвіл передбачає суттєву вимогу: спортсмен не має просити допомогу або її отримувати від третіх осіб для ремонту свого велосипеда чи обладнання;

- шолом – для безпеки спортсмена під час участі у змаганнях;

- карта, яку надають учасникам змагань організатори. Зазначена карта відрізняється від тієї, що використовується під час змагань зі спортивного орієнтування бігом. Вона є спеціально підготовленою для змагань саме на велосипедах;

- компас – закріплюється на руці учасника або його розміщують на тримачі для карти. Зазначений тримач закріплюється на кермі велосипеда чи на грудному планшеті так само, як і під час лижного орієнтування [27].

Приклад карти, яка використовується у спортивному орієнтуванні відображено на рис. 1.4 (с.24).

Таким чином аналіз особливостей спортивного орієнтування, його розвитку як неолімпійського виду спорту в Україні показав, що одним з основних чинників підвищення рівня спортивного орієнтування як виду спорту є зміцнення матеріально-технічної бази як тренувального процесу, так і змагань різних рівнів у цілому, а також залучення осіб різного віку та категорій до занять цим видом спорту.

Сьогодні реалізація різноманітних культурно-масових спортивних

заходів на основі спортивного орієнтування супроводжується наявністю певних проблем як об'єктивного, так і суб'єктивного характеру.

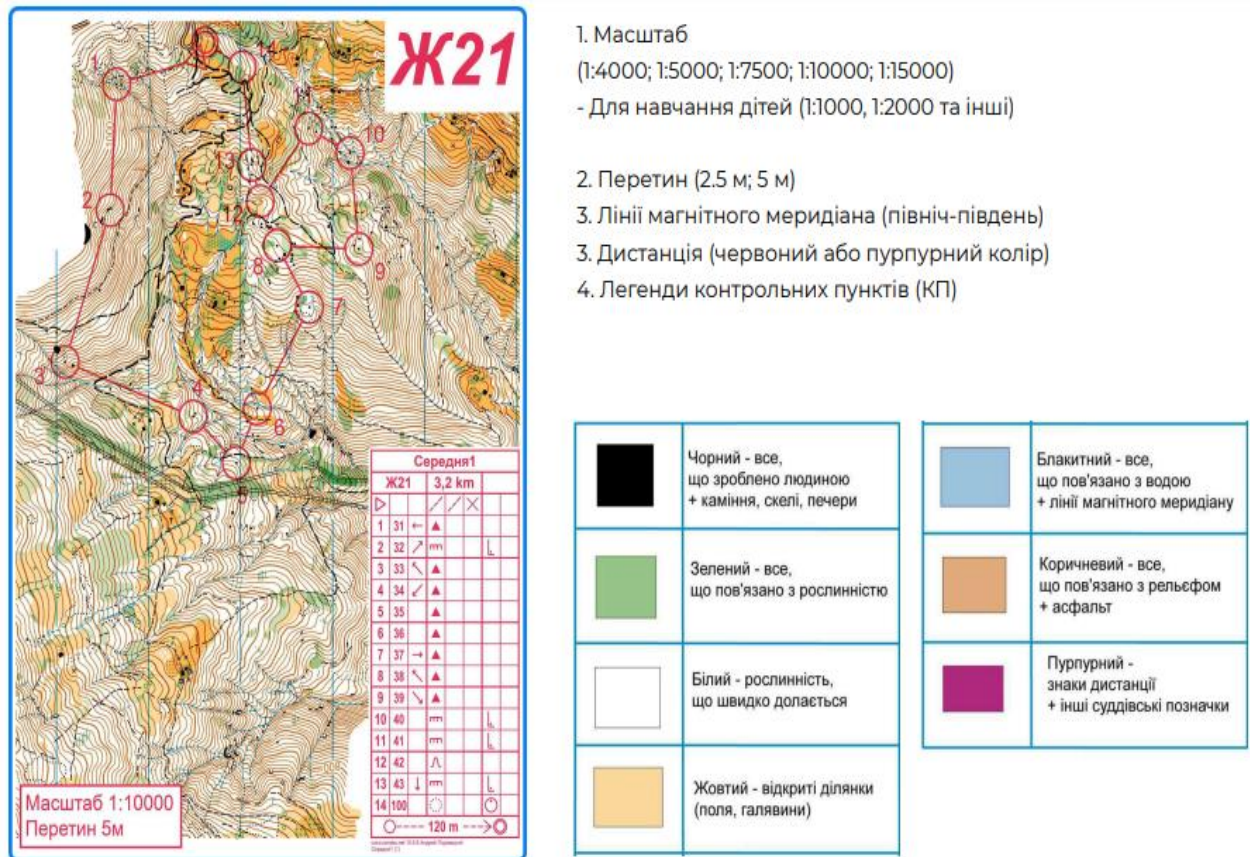

Рис. 1.4. Приклад карти, що застосовується у спортивному орієнтуванні

Вивчення досвіду проведення змагань зі спортивного орієнтування за кордоном, а дозволили визначити перспективні шляхи залучення різних верств населення до занять спортивним орієнтуванням через організацію змагань. Серед зазначених вище шляхів: розширення кількості учасників змагань за рахунок популяризації спортивного орієнтування, проведення більшої кількості змагань на різних рівнях (як локальному, так і всеукраїнському та міжнародному), покращення матеріально-технічної та інформаційної підтримки заходів зі спортивного орієнтування.

1.3. Характеристика основних підходів до організації змагань зі спортивного орієнтування в Україні

Спортивне орієнтування являє собою вид спорту, обов'язковою умовою якого є використання карти місцевості. Отже підвищення ефективності організації та проведення спортивних змагань зі спортивного орієнтування та розвиток цього виду спорту у цілому залежить від розвитку картографії.

Сьогодні передумови розвитку спортивного орієнтування як виду спорту мають системний характер. Аналіз наукових джерел із теми дослідження дозволив розподілити зазначені вище передумови на технічні та соціальні.

Технічними передумовами розвитку спортивного орієнтування є стрімкий розвиток точних великомасштабних карт, що дозволяють проводити змагання з цього виду спорту на високому рівні. Окрім того якісні, коректні й точні контрольні карти якнайкраще забезпечують демонстрування спортсменами уміння орієнтуватися на місцевості та суттєво підвищують інтелектуалізацію змагань.

Соціальні передумови розвитку спортивного орієнтування як виду спорту можуть бути розділені на дві групи:

- необхідність задоволення потреб людей у руховій активності (спортивне орієнтування є універсальним видом спорту, що максимально враховує вік та стать, а також рівень фізичної підготовки спортсменів за рахунок гармонійного поєднання фізичної та інтелектуальної складової виду спорту);

- доступність занять та змагань із спортивного орієнтування для всіх категорій людей у будь-якому віці, що значно підвищує мотивацію до здорового способу життя.

Зазначена вище система взаємопов'язаних передумов пояснює розвиток спортивного орієнтування в Україні за сучасних умов.

На початку становлення спортивного орієнтування як виду спорту змагання не були суто спортивними: вони проводилися для військовослужбовців з метою підвищення рівня їхньої військової підготовки та вдосконалення здатності орієнтуватися на місцевості. З огляду на зазначене до комплексу завдань входило орієнтування на місцевості (читання карти), подолання природних перешкод і стрільба по визначених мішенях. У сучасному спортивному орієнтуванні, як вже зазначалося у попередніх параграфах використовуються інші завдання, але орієнтування на місцевості й уміння читати карту залишається ключовою умовою цього виду спорту.

Зазначене вище актуалізує питання ретельного підбору місцевості, на якій проводитимуться змагання зі спортивного орієнтування. Адже саме вміння спортсменів орієнтуватися в складних умовах перетятої місцевості являє собою той важливий чинник, завдяки якому оцінюються досягнення учасника змагань [35].

Таким чином важливо схарактеризувати підходи до оцінки території, яка може бути використана для проведення змагань зі спортивного орієнтування. Такі підходи полягають базуються на описаних нижче вимогах, а саме:

1) Довжина дистанцій на змаганнях зі спортивного орієнтування та варіанти розміщення контрольних пунктів на цій дистанції залежать від загальної площі території, що своєю чергою впливає на рівень та якість організації змагань. Приклади оцінювання територій різної площі подано в таблиці 1.6.

Таблиця 1.6

Маркування території для змагань зі спортивного орієнтування

Площа території	Числовий показник оцінювання	Використання
Менша за 1 км ²	0 балів	Не використовується

Продовження табл. 1.4

1 - 5 км ²	1 бал	Використовувати для змагань низького рангу або під час тренувань
5 - 20 км ²	2 бали	Використовується для організації змагань середнього рівня

2). Обов'язковою умовою планування дистанції для змагань зі спортивного орієнтування є врахування рельєфу місцевості та ступінь її прохідності. Природними об'єктами, які створюють унікальність, неповторність кожної конкретно взятої дистанції є перепад висот, круті схили, а також інші природні перешкоди – озера, річки, болота, буйна рослинність.

Рис. 1.5. Приклад карти змагань зі спортивного орієнтування

3). Якість проведення спортивних змагань зі спортивного орієнтування будь-якого рівня, а тим більше міжнародних змагань чи всеукраїнської першості, залежить від належного матеріально-технічного забезпечення. Розглянемо цей пункт більш детально.

Відповідно Закону України «Про фізичну культуру і спорт», матеріально-технічне забезпечення сфери фізичної культури і спорту здійснюється засобами будівництва і використання спортивних будівель та споруд, а також створення, придбання та використання фізкультурно-спортивного спорядження та обладнання, іншого майна, призначеного для занять фізичною культурою і спортом [16].

У п. 1.2 нами вже висвітлено питання основного обладнання, що використовується у межах тренувального процесу та проведення змагань зі спортивного орієнтування. Однак у контексті розкриття основних підходів до організації змагань зі спортивного орієнтування та беручи до уваги особливості зазначеного виду спорту, важливо акцентувати увагу на специфічному обладнанні, яке використовується на контрольних пунктах.

Для відмітки на контрольних пунктах використовується «база», що являє собою спеціальний електронний пристрій, який за допомогою чипа та станції записує дані щодо часу проходження кожним учасником змагань контрольного пункту та його номера. Отримані під час зчитування чипа, який має індивідуальний номер у кожного спортсмена, одразу ж потрапляють до банку даних комп'ютерної програми, що знаходиться в організаторів та містить систему загальних відміток усіх учасників змагань. Це дає можливість одразу бачити результат кожного зі спортсменів [44].

Міжнародною федерацією спортивного орієнтування було визнано та затверджено перелік систем електронної відмітки для проведення рангових змагань зі спортивного орієнтування. Відомості про такі системи відображено у таблиці 1.7 (с.29).

Таблиця 1.7

**Офіційно затверджені електронні системи відмітки
у спортивному орієнтуванні**

System	Version	Disciplines
<i>Emit</i> Electronic Punching and Timing system	All versions	FootO, SkiO
<i>Emit</i> Electronic Punching and Timing system	All versions	MTBO (WRE only)
<i>Emit</i> Electronic Punching and Timing system	Versions with a daily display	TrailO
<i>SPORTident</i> system	All versions	FootO, SkiO, TrailO
<i>SPORTident</i> system	All versions	MTBO (WRE only)
<i>Emit</i> touch-free punching system	All versions	SkiO
<i>Emit</i> touch-free punching system	2013 onwards	FootO
<i>Emit</i> touch-free punching system	2013 onwards	MTBO (WRE only)
<i>SPORTident</i> Air+ system	Range \approx 30 cm.	FootO, SkiO
<i>SPORTident</i> Air+ system	Range \approx 30 cm.	MTBO (WRE only)
<i>SPORTident</i> Air+ system	Range \approx 1.5m. – 1.8m.	MTBO
<i>SFR</i> -system	Classic (contact) version	FootO
<i>Learnjoy</i> system	Standart LJ system	FootO

В Україні використовується на провідних національних чемпіонатах використовується електронна відмітка *SPORTident*, на змаганнях нижчого (місцевого) рівня - *SFR*-system orienteering.

Таким чином, головною умовою якісного проведення змагань зі спортивного орієнтування є наявність необхідної території, що відповідає чинним вимогам, та коректна карта тієї місцевості, на якій проводяться змагання. Зазначимо, що площа місцевості, визначеної для проведення змагань зі спортивного орієнтування, має бути достатньою для планування дистанції. Сама місцевість, де проводяться змагання зі спортивного орієнтування, може містити різноманітні об'єкти гідрографії, рослинність різної прохідності. Однак особливо важливою у проведенні змагань є рельєф, оскільки саме від місць розташування контрольних пунктів залежить якість проведення змагання та в кінцевому рахунку результати спортсменів.

Підготовка та організація змагань зв спортивного орієнтування будь-якого, а тим більше національного чи міжнародного рівнів, передбачає залучення значного обсягу коштів. На думку фахівців зі спортивного орієнтування, цей вид спорту, як ніякий інший потребує відповідного забезпечення й необхідних коштів, що має бути витрачено на:

- підготовку спеціальних спортивних карт;
- використання оновлених комп'ютерних програм для підрахунку результатів та їх відповідне обслуговування спеціально підготовленими фахівцями;
- фінансування збірних команд тощо.

Отже, на основі викладеного вище можна зробити висновок, що подальший розвиток спортивного орієнтування, забезпечення високого рівня проведення змагань з даного виду спорту прямо пов'язане з економічним та культурним розвитком України.

Висновки до розділу 1

У розділі визначено й описано види спортивного орієнтування: спортивне орієнтування бігом, рогейн, трейл-орієнтування, спортивне орієнтування на лижах, спортивне орієнтування на велосипедах. Подано загальну характеристику видів спортивного орієнтування за різними класифікаціями: в основу якої покладено спосіб орієнтування (змагання у заданому напрямку, змагання на розміченій дистанції, змагання за вибором дистанції); час проведення (денні та нічні); характеристика змагального процесу (індивідуальні чи естафетні); спосіб організації стартового коридору (старт роздільний, масовий старт, гандикап); характер результатів змагань (особисті, особисто-командні, командні); спосіб підрахунку результатів (результати одноразові чи багаторазові, кваліфікаційні).

Визначено, що основним органом управління спортивним

орієнтуванням у нашій країні є Федерація спортивного орієнтування України. Аналіз нормативного забезпечення діяльності зазначеної вище організації дозволив визначити та схарактеризувати основні напрями її діяльності:

- інформаційне забезпечення розвитку спортивного орієнтування;
- науково-методична підтримка розвитку зазначеного вище виду спорту;
- спортивно-технічне забезпечення розвитку спортивного орієнтування;
- підготовка та організація спортивних заходів різних рівнів;
- здійснення комунікаційної діяльності.

Описано основні вимоги до проведення змагань зі спортивного орієнтування різних рівнів та схарактеризоване обладнанням у спортивному орієнтуванні (компас, карта, чіп чи контрольна картка, взуття, бігова форма).

На основі аналізу актуальних наукових джерел із теми дослідження визначено що одним з основних чинників залучення осіб різних вікових категорій із різним рівнем фізичної підготовки до занять спортивним орієнтуванням є організація змагань різних рівнів – від локального та регіонального – до всеукраїнського.

РОЗДІЛ 2.

ПРАКТИЧНІ АСПЕКТИ ОРГАНІЗАЦІЇ ЗМАГАНЬ ЗІ СПОРТИВНОГО ОРІЄНТУВАННЯ В УКРАЇНІ

2.1. Сучасний стан спортивного орієнтування в Україні (за результатами констатувального експерименту)

Спортивне орієнтування являє собою вид спорту, що стрімко розвивається. Проте у його розвитку мають місце й негативні тенденції, що дещо гальмують цей розвиток. Так ще в 2010 році на конгресі Міжнародної федерації орієнтування було поставлене питання про суттєве підняття рівня цього виду спорту, його поширення у локальному, регіональному та світовому масштабі, а також включення у програму Олімпійських Ігор. Станом на 2024 р. зазначене завдання не виконано. Причин такого стану, як зазначають науковці, багато, але здебільшого вони мають суб'єктивний характер. Зокрема, важливою проблемою розвитку спортивного орієнтування в Україні та світі є підвищення видовищності змагань. Однак для глядачів здебільшого цей вид спорту спорт вбачається як невидовищний [13].

Таким чином, виникає певна суперечність: досить цікавий вид спорту, який було включено до програми XXIX Всесвітньої зимової Універсиади 2019 року, що є кандидатом у програму Олімпійських ігор, не є видовищним для глядачів.

Окрім того на розвиток спортивного орієнтування як виду спорту впливає низка інших чинників. У межах нашого дослідження було проведено опитування спортсменів-орієнтувальників. Метою проведеного опитування було визначення чинників, що гальмують розвиток зазначеного вище виду спорту. Запропоновану анкету подано у додатку Б.

В опитуванні взяли участь 35 респондентів – спортсменів-орієнтувальників, тренерів та членів обласних федерацій зі спортивного

орієнтування Житомирської та Київської обласних збірних команд, у віці від 18 до 60 років.

Респондентам було запропоновано оцінити рівень розвитку спортивного орієнтування в Україні за 5-бальною шкалою, у межах якої кожний бал відповідає певному рівню розвитку цього виду спорту: високий (1), вище середнього (2), середній (3), нижче середнього (4), низький (5).

На запитання щодо рівня розвитку спортивного орієнтування в Україні від респондентів було отримано відповіді, представлені в діаграмі на рис. 2.1.

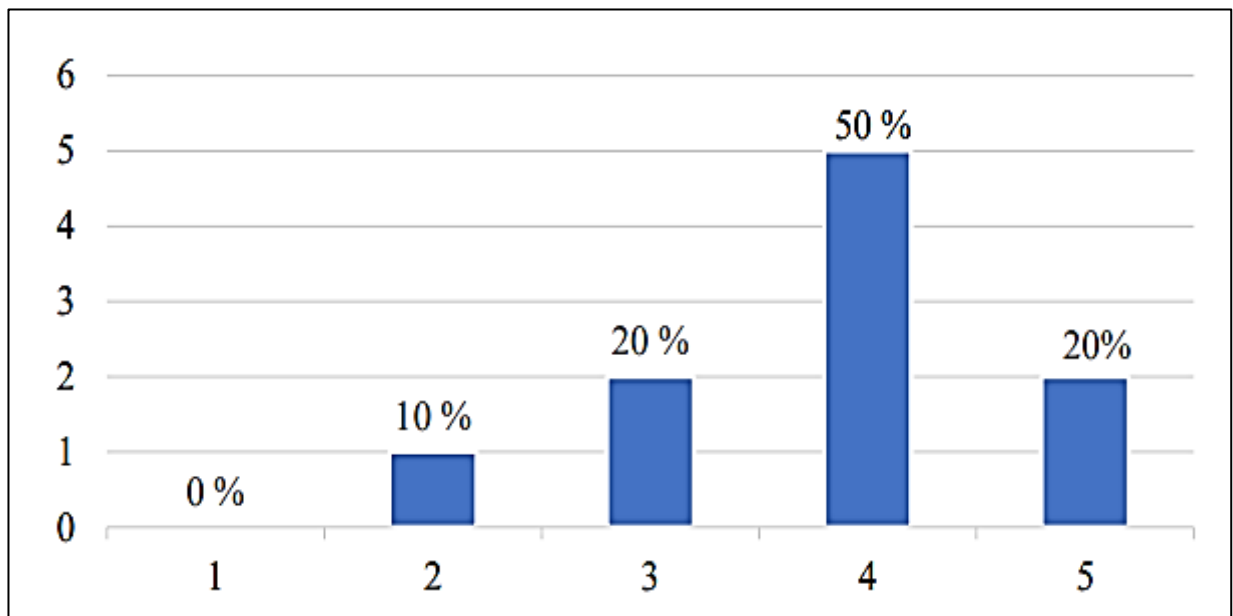

Рис. 2.1. Рівень розвитку спортивного орієнтування на думку спортсменів

50% респондентів, які брали участь в опитуванні, оцінили сучасний рівень розвитку спортивного орієнтування в Україні нижче середнього. На думку спортсменів, такий рівень розвитку спортивного орієнтування обумовлений серйозними проблемами, що потребують невідкладного вирішення.

На основі здійсненого нами у межах дослідження експертного опитування було визначено основні проблеми розвитку спортивного

орієнтування в Україні. Нами було запропоновано наступні об'єктивні групи проблем, що обумовлюють тенденції розвитку спортивного орієнтування в Україні: організаційні (1), кадрові (2), правові (3), економічні (4), матеріально-технічні (5) та наукові (6). Кількісне значення відповідей на це питання представлено на рис. 2.2.

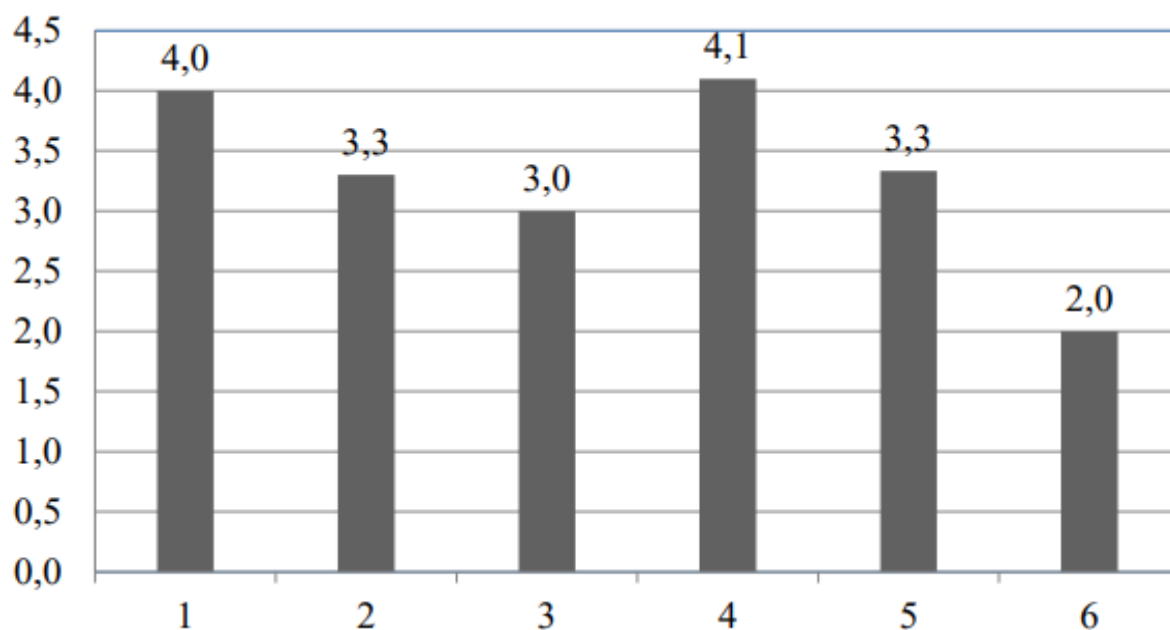

Рис. 2.2. Основні групи проблем розвитку спортивного орієнтування в Україні на думку респондентів

Зазначимо, що аналіз та систематизація зазначених вище проблем розвитку спортивного орієнтування уможливить актуалізацію досліджень, спрямованих на подальше вивчення проблематики спортивного орієнтування як виду спорту, на пошук ефективних шляхів підвищення рівня спортивного орієнтування на регіональному та загальнодержавному рівні.

Також у межах нашого дослідження було проведено опитування щодо рівня матеріально-технічного забезпечення спортивного орієнтування в Україні. Для визначення сутності проблем із матеріально-технічним забезпеченням тренувального процесу та спортивних змагань було проведено бесіду, в межах якої з'ясовано наступне:

1) організаційні проблеми у спортивному орієнтуванні обумовлюються низьким рівнем організації змагань, що суттєво впливає на формування іміджу змагань та виду спорту в цілому;

2) виходячи зі специфіки спортивного орієнтування як виду спорту, суттєво впливає на ефективність проведення змагань незначна глядацька аудиторія;

3) негативним чинником, що дещо гальмує розвиток спортивного орієнтування, є недостатнє освітлення в засобах масової інформації сутності цього виду спорту, його популяризації серед широких верств населення;

4) певним гальмівним чинником у розвитку спортивного орієнтування є брак людських і матеріальних ресурсів

Саме останній чинник більшість респондентів вважають головною проблемою. Разом із тим респонденти відзначають низку позитивних чинників, які сприяють розвитку спортивного орієнтування. До таких чинників належать:

– непередбачуваний результат спортивної боротьби на дистанції серед спортсменів-орієнтувальників;

– рівність шансів усіх учасників змагань зі спортивного орієнтування на перемогу;

– реальна можливість поборотися під час змагань не тільки з іншими спортсменами, але й випробувати себе, свої сили та витривалість на міцність, перевірити рівень фізичної та інтелектуальної підготовки;

– наявність величезних потенційних можливостей для реалізації завдань формування гуманістичних цінностей та ідеалів, кращих особистісних якостей (відчуття товариства, єдності, готовність прийти на допомогу, розвиток екологічної моделі поведінки;

– розвиток емоційно-вольової сфери особистості, рухових якостей тощо.

Значущу роль у розвитку спортивного орієнтування як виду спорту

відіграє його популяризація. Як показав аналіз інформаційних ресурсів із теми дослідження, сьогодні більшість населення, в основному, отримують необхідну інформацію з інтернет-ресурсів. Кількість людей, яка отримує інформацію із телебачення чи радіопрограм є значно меншою, однак ще меншою є кількість людей, які використовують в якості джерел інформації різноманітні друковані видання.

Продовжуючи цю думку зазначимо, що здійснене нами опитування уможливило визначення чинників, що перешкоджають інформаційному висвітленню виду спорту. До таких належать, зокрема відсутність реклами спортивного орієнтування як виду спорту та недостатнє використання різних видів ресурсів, у яких міститься новітня повна й змістовна інформація щодо особливостей та розвитку зазначеного виду спорту. Також було визначено які теми інформаційного висвітлення сприятимуть популяризації орієнтування. Так, до них можна віднести проведення великих міжнародних спортивних заходів та організація масових заходів. Також у межах нашого дослідження було визначено комплекс заходів, що їх потрібно впроваджувати у спортивну практику з метою підвищення інформаційної популярності спортивного орієнтування:

1). Розробити систему постійного інформування населення щодо змісту, сучасного стану й перспектив розвитку спортивного орієнтування в усіх доступних Інтернет-ресурсах, зокрема на сайтах спортивних федерацій, громадських організацій, у соціальних мережах.

2). Оновити сайти спортивних федерацій з метою надати їм сучасного дизайну, зручності користування й привабливості для різних категорій та вікових груп населення, а також розміщення на цих сайтах актуальної інформації та зрозумілу для аудиторії структуру.

3). Оновлення підходів до презентації змісту й перебігу різного рівня спортивних та масових заходів зі спортивного орієнтування, результатів участі вітчизняних спортсменів на змаганнях різних рівнів, а також щодо

висвітлення результатів наукових досягнень у галузі спортивного орієнтування, ознайомлення з різними ефективними методиками проведення фізкультурно-спортивних заходів.

4). Залучення спонсорів до справи підтримки й розвитку спортивного орієнтування в Україні з огляду на наявність значного потенціалу спортивного орієнтування, особливо для реклами товарів і послуг, пов'язаних із вирішенням проблеми збереження навколишнього середовища.

5). Перетворення інформаційного висвітлення спортивного орієнтування як виду спорту у пріоритетний напрям осіб, долучених до спортивного орієнтування (керівників спортивних федерацій, спортсменів та тренерів, батьків тих дітей, які займаються спортивним орієнтуванням, представників громадських організацій, спонсорів та інших зацікавлених осіб.

Зважаючи на те, що велике значення у спортивному орієнтуванні має матеріально-технічне забезпечення цього виду спорту, в опитування, здійснене нами було сформульовано питання, які стосуються рівня використання електронних засобів у межах тренувального процесу та спортивних змагань.

Відповідно результатів здійсненого анкетування, респонденти вважають, що в Україні у цілому під час проведення змагань зі спортивного орієнтування використовуються новітні матеріально-технічні засоби, зокрема йдеться про системи відмітки SFR-system orienteering, SPORTident та 46 Emit. Переважна більшість респондентів вважають, що зазначені вище засоби застосовуються у визначальній мірі, 2 опитані особи вказали, що такі види відмітки несуттєво поширені в Україні (рис. 2.3, с. 38).

На думку респондентів, рівень використання матеріально-технічних засобів у спортивному орієнтуванні в Україні є досить високим у межах проведення змагань всеукраїнського та міжнародного рівня і досить низьким

у перебігу змагань обласного рівня та локального (місцевого) рівня. Серед основних проблем, що стосуються матеріально-технічного забезпечення зі спортивного орієнтування, респонденти визначили такі:

- недостатня кількість якісно створених спортивних карт;

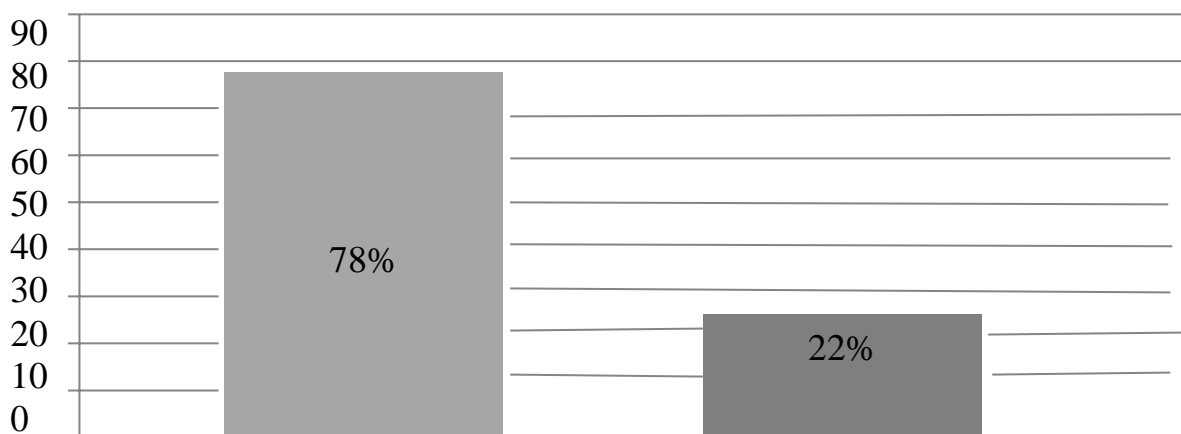

Рис. 2.3. Оцінка ступеня використання в Україні новітніх матеріально-технічних засобів на змаганнях зі спортивного орієнтування

- недостатня кількість фахівців, здатних створити якісні карти для спортивного орієнтування;
- брак фахівців, які спроможні здійснювати грамотне програмне забезпечення матеріально-технічних засобів, необхідних для спортивного орієнтування;
- брак кваліфікованих кадрів, які уможливають проведення змагань на високому рівні;
- недостатність мотивації для занять спортивним орієнтуванням та проведення якісних змагань;
- недостатня кількість електронних станцій (контрольних пунктів) для проведення змагань;
- відсутність відеотрансляцій з дистанцій під час провеження змагань;
- відсутність достатньої кількості супутнього обладнання (намети, транспорт для доставки, паркани, туалети, підсилювачі з мікрофоном для озвучення інформації тощо) для суддів та учасників змагань.

На думку більшості респондентів, інфраструктурний рівень проведення занять залишається доволі низьким.

У межах здійсненого нами також було поставлене таке питання: «Чи вплинуло б виділення більшої кількості державних коштів на покращення стану та умов проведення змагань зі спортивного орієнтування?». На зазначене питання переважна більшість опитаних дали позитивну відповідь і лише дві особи відзначили, що їй складно відповісти. Відсоткове співвідношення отриманих за цим питанням відповідей показано на діаграмі рис. 2.4.

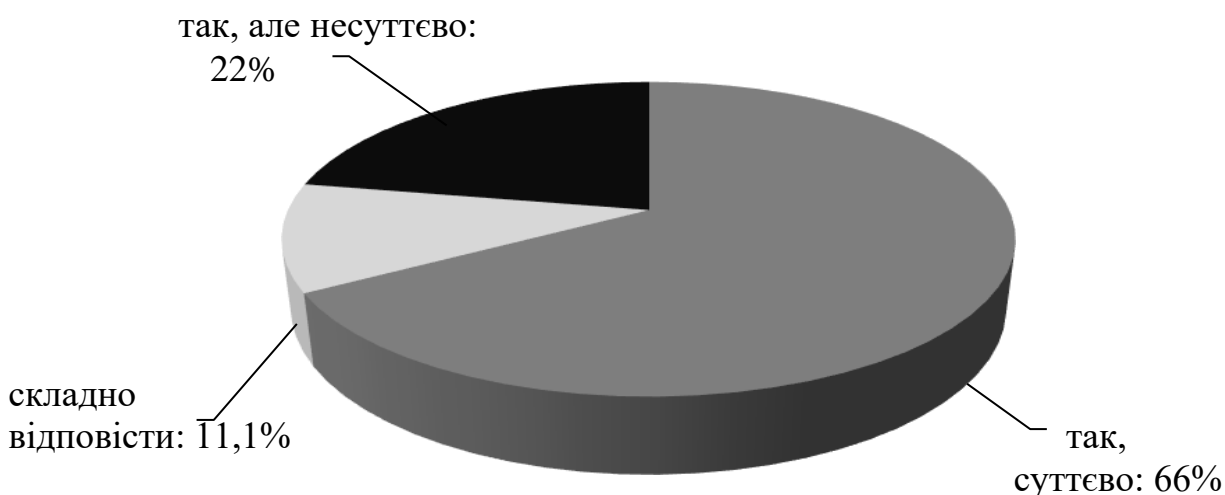

Рис. 2.4. Результати відповідей респондентів на питання 5

На думку респондентів, збільшення державного фінансування на розвиток спортивного орієнтування дало б змогу здійснити низку необхідних заходів, а саме:

- залучити більше висококваліфікованих фахівців до організації та проведення змагань зі спортивного орієнтування;
- значно покращити стан існуючого обладнання стартових та фінішних локацій, а також закупити новітнє обладнання;
- збільшити кількість засобів електроніки та комп'ютерної техніки, покращити програмне забезпечення;

- організувати й проводити семінари, вебінари, курси підвищення кваліфікації для картографів та організаторів змагань з метою підвищення рівня проведення рангових змагань;
- відкоригувати існуючі та створити нові спортивні карти високої якості;
- організувати фестивалі, зустрічі, інші заходи зі спортивного орієнтування із залученням широких верств населення з метою популяризації зазначеного виду спорту;
- закупити цінні призи для переможців змагань та на цій основі забезпечити матеріальне стимулювання спортсменів;
- розробити й зреалізувати перспективні проєкти у галузі розвитку спортивного орієнтування. Такими є, наприклад, створення вперше технічно важких карт, забезпечення локацій для підвищення видовищності змагань, започаткування маркетингових проєктів, що сприятимуть популяризації змагань різних рівнів тощо).

У межах здійсненого нами опитування респондентам було запропоновано дати оцінку наявних у межах розвитку матеріально-технічного забезпечення спортивного орієнтування проблем. При цьому кожна з окреслених проблем пропонувалося оцінити у балах, де 1 – 2 бали - проблема має слабкий прояв, 3-4 балів – проблема наявна, але її вирішення не є першочерговим, 5 – 6 балів – вирішення проблеми є нагальним. Оцінка респондентами основних проблем розвитку матеріально-технічного забезпечення спортивного орієнтування в Україні представлено на рис. 2.5 (с. 41).

Таким чином, можна стверджувати, що визначені респондентами проблеми мають середній рівень прояву. Найменш актуальною можна вважати проблему відсутності вільного доступу спортсменів та фахівців до картографічних програм, а найактуальнішою серед усіх є низький рівень матеріально-технічного забезпечення спортивного орієнтування.

До того ж, респондентами було зазначено ще й такі суттєві проблеми, як відсутність мотивації в тренерів до розвитку спортивного орієнтування, а також відсутність належної кількості високваліфікованих суддів та картографів, фінансові складнощі, відсутність доступу до електронної відмітки тощо.

Рис.2.5. Оцінка основних проблем розвитку матеріально-технічного забезпечення спортивного орієнтування в Україні

Зазначені вище заходи, здійснені в комплексі, сприятимуть формуванню здорової громадської думки, збільшенню кількості людей, які займатимуться фізичною культурою і спортом, а також ширшій залученості до спортивного орієнтування інших зацікавлених осіб. Своєю чергою широке залучення людей різних вікових категорій до активних занять спортом, зокрема спортивним орієнтуванням, дозволить значно знизити вплив негативних чинників на здоров'я, позитивно вплинуть на зниження рівня захворюваності населення.

Наявні у спортивному орієнтуванні кадрові проблеми, на думку деяких респондентів, прямо чи опосередковано засвідчують наявність низького рівня підготовленості частини кваліфікованих фахівців та тренерів, а також недостатньо високий рівень кваліфікації суддів та організаторів змагань.

Проблеми, пов'язані з економічною складовою спортивного орієнтування, характеризуються низьким рівнем фінансового забезпечення цього виду спорту, а також досить низьким рівнем стимулювання спортсменів і тренерів.

Групи проблем, пов'язаних із науковою складовою спортивного орієнтування, прямо чи опосередковано вказують на недостатність фундаментальних та прикладних наукових досліджень із питань підготовки спортсменів-орієнтувальників, а також теоретичних досліджень із проблематики спортивного орієнтування.

Вирішення економічних проблем, пов'язаних із сучасним станом спортивного орієнтування, потребує інтенсивного пошуку нових джерел фінансування цього виду спорту, а також пришвидшення розвитку маркетингової політики.

Як показали результати здійсненого нами дослідження, важливими чинниками розвитку спортивного орієнтування в Україні також є:

- формування та подальший розвиток позитивного іміджу зазначеного виду спорту;
- залучення до спортивного орієнтування максимальної кількості населення;
- вдосконалення організації змагань зі спортивного орієнтування різних рівнів;
- популяризація спортивного орієнтування за допомогою друкованих й аудіовізуальних засобів масової інформації та усіх можливих Інтернет-ресурсів.

Розглядаючи правові проблеми, пов'язані із процесом розвитку вітчизняного спортивного орієнтування як виду спорту, можна відзначити необхідність розроблення та упровадження відповідної нормативної бази, що відповідає сучасним вимогам та уможливорює подальший розвиток спортивного орієнтування в Україні. Разом із тим важливим чинником, що впливає на розвиток спортивного орієнтування, є вдосконалення системи підвищення кваліфікації фахівців – тренерів та організаторів змагань, а також спортивних менеджерів.

2.3. Характеристика основних напрямів підвищення ефективності організації спортивних змагань зі спортивного орієнтування

Аналіз актуальних наукових джерел із теми дослідження, а також результати здійсненого опитування дозволили визначити основні напрями підвищення ефективності організації спортивних змагань зі спортивного орієнтування в Україні. Зазначені напрями відображено на рис. 2.6.

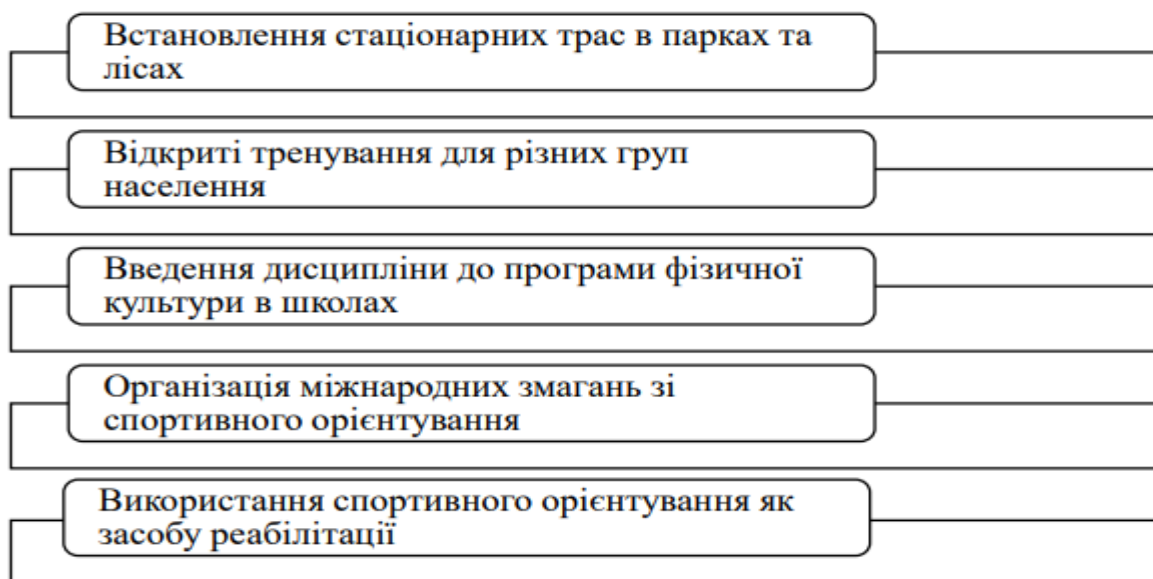

Рис. 2.6. Основні напрями підвищення ефективності організації спортивних змагань зі спортивного орієнтування

Розглянемо ці напрями детальніше.

З метою залучення осіб різних вікових груп до заняттями зі

спортивного орієнтування та популяризації цього виду спорту доцільно облаштувати стаціонарні траси в парках та лісах. Реалізація зазначеної ідеї передбачає здійснення комплексу заходів, а саме: встановлення в парках та лісах стаціонарних контрольних пунктів, що матимуть вигляд дошки з інформацією та інструкцією користування, а також розміщеним на ній QR-кодом на покликання з детальною інформацією. Важливо те, що усі матеріали, що їх буде використано для побудови та встановлення стаціонарних контрольних пунктів, будуть виготовлені з екологічних матеріалів, що унеможливить нанесення будь-якої шкоди для навколишнього середовища.

Проведення відкритих тренувань для різних груп населення передбачатиме:

- організацію попередньої роботи щодо популяризації спортивного орієнтування;
- здійснення інструктажу щодо найпростіших умовних позначок на спортивній карті з метою забезпечити орієнтування на простих дистанціях;
- організація спеціальних занять із зацікавленими особами щодо читання навчання читати спортивну карту та ознайомлення з умовними позначками легенд.

Отже, важливого значення у зазначеному вище контексті набуває формування у майбутніх орієнтувальників відповідної спортивної грамотності. Йдеться про ознайомлення їх із детальною інструкцією щодо особливостей користування стаціонарними трасами та умовами проходження дистанції.

Вважаємо значущою перевагою зазначених вище стаціонарних трас той факт, що кожна особа, яка виявила бажання пройти дистанцію, може це зробити індивідуально у будь-який зручний для неї час. Карта з нанесеною на неї дистанцією має бути доступною в он-лайн режимі. Закачати її на телефон можна буде у спеціальному додатку, який має бути розроблено у

межах упровадження зазначеного вище проєкту. У такому додатку буде контролюватися й час проходження такої стаціонарної дистанції та відображатися результати проходження цієї дистанції іншими учасниками.

Відкриті тренування для різних груп населення доцільно проводити раз на тиждень. Такі відкриті тренування доцільно проводити у різних районах міста, їх характерними особливостями є такі:

- безкоштовність та доступність, тому участь у відкритих тренуваннях зможуть брати усі, хто має бажання незалежно від віку, статі, стану фізичної підготовки, наявності знань та вмінь володіння картою для спортивного орієнтування;

- відкриті тренування для усіх охочих будуть проводитися з метою популяризації спортивного орієнтування як виду спорту та мотивування широких верств населення до фізичної активності та занять спортом;

- уся необхідна інформація щодо тренувань буде розміщуватися на офіційному сайті певного підрозділу федерації спортивного орієнтування, на сайті клубу, що буде організовувати й проводити тренування, а також для широкого до неї доступу – у соціальних мережах.

Як вже зазначалося у п. 1.2 та 1.3, спортивне орієнтування являє собою такий вид спортивної діяльності, що поєднують фізичну та інтелектуальну активність. Воно є одним із нечисленних видів спорту, в межах якого учасники змагань діють суто індивідуально, автономно, перебуваючи поза увагою тренерів, суддів, глядачів, суперників. Тому зазначений вид спорту потребує розвитку у спортсменів таких якостей, як рішучість, сміливість, самовладання, швидкості реакцій та прийняття рішення, а також наполегливості, гарної психологічної підготовки й стресостійкості. Виходячи з такої специфіки, спортивне орієнтування сприяє розвитку інтелектуальних здібностей та морально-вольових якостей людини, яка займається цим видом спорту [8; 14]

Аналіз актуальної наукової літератури із теми дослідження, а також

практики спортивного орієнтування в Україні засвідчує, що заняття спортивним орієнтуванням дають значний оздоровлюючий ефект. Поєднання фізичної активності та інтелектуальної діяльності на свіжому повітрі у межах перебігу тренувань та змагань зі спортивного орієнтування здійснює позитивний вплив на розвиток людини. Особливо корисним цей вид спорту є для дітей та підлітків, які, з огляду на рівень діджиталізації усіх сфер життя, страждають від гіподинамії та різних хвороб, які є її наслідком.

З огляду на зазначене вище введення теми «Спортивне орієнтування» до програми фізичного виховання як навчальної дисципліни у закладах загальної середньої освіти сприятиме вирішенню цілої низки актуальних питань, до яких належать наступні: підвищення інтересу до занять фізичною культурою і спортом, покращення працездатності, підвищення рівня розвитку психофізіологічних показників та покращення фізичного стану школярів у цілому [9].

Окремої значущості в контексті підвищення якості проведення занять зі спортивного орієнтування та залучення до цього широких верств населення відіграє організація міжнародних змагань з цього виду спорту в Україні. Зазначимо, що заняття спортивним орієнтуванням мають низку важливих переваг:

а) проведення змагань зі спортивного орієнтування не потребує значної кількості коштів (тобто для проведення змагань потрібні мінімальна кількість суддів, а також відсутня необхідність орендувати спортивні приміщення або спеціальний інвентар);

б) у змаганнях може брати участь необмежена кількість учасників будь-якого віку, статі та рівня фізичної підготовки;

в) змагання можуть проводитися в будь-який час дня та будь-яку пору року;

г) змагання зі спортивного орієнтування не вимагають спеціального обладнання та спорядження.

Зазначене вище обумовлює популяризацію нетрадиційних видів спортивного орієнтування. Цим терміном характеризують такі види спортивного орієнтування, що поки що не використовуються як змагальні вправи в спорті вищих досягнень. Однак нетрадиційні види спортивного орієнтування є надзвичайно значущими в контексті зміцнення здоров'я, забезпечення відпочинку, сприяння інтелектуальному розвитку особистості.

У перебігу організації занять з нетрадиційних видів спортивного орієнтування з учнями школи може бути задіяна її територія. Такі заняття можуть відбуватися як на уроках фізичної культури, так і під час організації позаурочних форм рухової активності.

Основними завданнями, що їх може бути вирішено у процесі реалізації тематики занять з нетрадиційних видів спортивного орієнтування, можуть бути такі:

- підвищення якості процесу фізичного виховання у закладах загальної середньої освіти;
- розширення позаурочних та позанавчальних форм занять з фізичного виховання для забезпечення мотивації школярів до занять фізичною культурою та спортом;
- збільшення кількості спортивних змагань, що проводяться на рівні окремої школи, району чи населеного пункту;
- розширення та популяризація форм фізкультурно-спортивної діяльності серед школярів.

До організаційних аспектів реалізації запропонованої програми з нетрадиційних видів спортивного орієнтування в школі належать зазначені нижче:

- 1) на заняттях зі спортивного орієнтування мають ураховуватися вікові особливості школярів та ступінь, стан їхнього здоров'я та ступінь їх фізичної підготовленості;
- 2) програма з нетрадиційних видів спортивного орієнтування може

розроблятися на основі типових програм з цього виду спорту;

3) заняття зі спортивного орієнтування можуть проводитися як на території школи, в спортивному залі, класі, так і в лісопарковій зоні;

4) до кожного заняття необхідно розробляти й використовувати спеціально розроблені карти-схеми з відповідними позначками, що використовуються у спортивному орієнтуванні;

5) заняття зі спортивного орієнтування передбачають застосування індивідуального підходу до кожного учня чи учениці;

6) система домашніх завдань зі спортивного орієнтування може здійснюватися через самостійні заняття з фізичної підготовки та читання спортивних карт;

7) у межах спортивного орієнтування можуть застосовувалися різні форми занять: теоретичні, практичні і змагання.

Також у контексті зміцнення позицій спортивного орієнтування як виду спорту та його популяризації важливого значення набуває організація фізкультурно-спортивної діяльності осіб зрілого та похилого віку. Для такого контингенту доцільно організувати й проводити спеціальні курси для формування системи основних знань і умінь з орієнтування на пересіченій місцевості. До змісту таких курсів можуть входити такі заходи, як:

- ознайомлення з особливостями традиційних та нетрадиційних видів орієнтування;

- заохочення до участі різних верст населення у фізкультурно-спортивній діяльності і масових спортивних змаганнях зі спортивного орієнтування;

- організація тренувань зі спортивного орієнтування на місцевості в літній час;

- ознайомлення з можливими діями у випадку втрати орієнтирів тощо.

Очікуваними результатами відвідування слухачами таких курсів є сформованість умінь орієнтуватися за компасом, визначати сторони горизонту, читати топографічну, а потім - і спортивну карти, коректно вимірювати відстань за допомогою кроків, озброєння знаннями про види спортивного орієнтування, будову спортивного компасу та його особливостей, правил поведінки в умовах втрати орієнтування, формування знань про умовні знаки тощо.

У межах здійсненого нами дослідження було визначено наступні чинники, що обумовлюють підвищення якості організації змагань зі спортивного орієнтування в Україні:

- популяризація спортивного орієнтування у школах з метою забезпечення фізичної активності учнів, а також їхнього гармонійного розвитку;

- вдосконалення картографії, здійснення досліджень місцевості та розроблення нових карт для спортивного орієнтування;

- вивчення світової практики проведення змагань з метою імплементації кращих практик зі спортивного орієнтування в Україні;

- забезпечення державної фінансової підтримки та залучення широкого кола спонсорів;

- використання новітніх технологій, що забезпечують високий рівень якості проведення спортивних змагань;

- постійне підвищення кваліфікації тренерів та інших фахівців у галузі спортивного орієнтування.

У межах нашого дослідження було запропоновано фахівцям (експертам) у галузі спортивного орієнтування оцінити зазначені вище чинники та їхній вплив на організацію та проведення змагань. Кожний чинник було оцінено за 8-бальною системою. Результати експертної оцінки представлено на рис. 2.7.

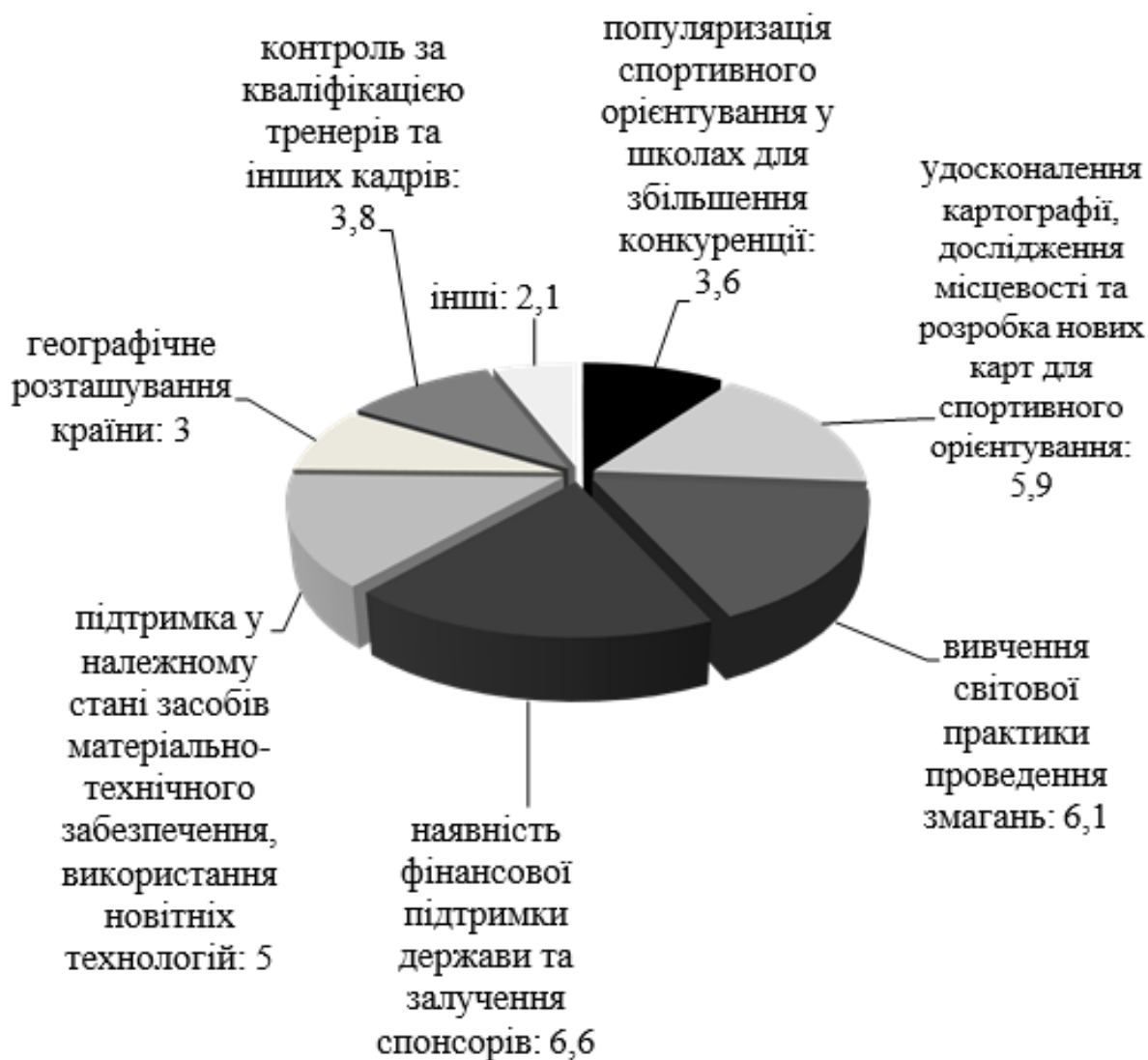

Рис. 2.7. Експертна оцінка чинників підвищення якості організації змагань зі спортивного орієнтування в Україні

Здійснене нами дослідження дає змогу для висновку про те, що Україна має гарні перспективи подальшого проведення міжнародних змагань зі спортивного орієнтування. Однак слід говорити про те, що є необхідним для проведення таких змагань:

- зміцнення та розвиток матеріально-технічного забезпечення спортивного орієнтування;
- популяризація спортивного орієнтування у засобах масової інформації;

– залучення державних і спонсорських коштів для розвитку спортивного орієнтування в Україні.

– організація діяльності команди зацікавлених та висококваліфікованих фахівців, які можуть організувати змагання на високому рівні.

За державної підтримки, організованої ефективної співпраці між орієнтувальниками, чіткого й ефективного контролю з боку незалежних осіб, за умов створення висококваліфікованих суддівських бригад, допомоги з боку місцевих адміністрацій, діяльної участі спонсорів, забезпечення фахового маркетингу та створення міцного позитивного іміджу спортивного орієнтування Україна має великий потенціал щодо організації та проведення міжнародних змагань, підвищення позицій українських спортсменів у спортивному орієнтуванні на міжнародному рівні.

На жаль, сьогодні існує чимало проблем, що уповільнюють розвиток спортивного орієнтування в Україні. Серед таких проблем фахівці виокремлюють як найбільш значущі зокрема такі: низький рівень державного фінансування; відсутність зацікавленості з боку організаторів змагань та картографів щодо розроблення та опанування інноваційних програм та спеціального обладнання для створення карт чи проведення змагань.

Також у межах нашого дослідження було визначено пріоритетні шляхи покращення стану матеріально-технічного забезпечення спортивного орієнтування в Україні, а саме:

1) співпраця із країнами-лідерами у галузі спортивного орієнтування, вивчення та аналіз зарубіжного досвіду, упровадження в Україні його кращих надбань;

2) залучення спонсорів (приватних осіб, державних, громадських та приватних організацій тощо) для придбання та використання професійного новітнього обладнання у межах тренувального процесу та змагань зі

спортивного орієнтування;

3) вдосконалення та оновлення методичних матеріалів як основи реформування тренувального процесу та змагань зі спортивного орієнтування;

4) підвищення кваліфікації суддів та спеціалістів у галузі спортивного орієнтування;

5) залучення іноземних експертів до проведення регіональних та всеукраїнських змагань;

6) забезпечення новітніми спортивними відмітками усіх спортсменів, починаючи від локального рівня.

Розглядаючи шляхи збільшення глядацької аудиторії для сприяння розвитку та популяризації спортивного орієнтування як виду спорту фахівці-практики та науковці пропонують такі шляхи вирішення зазначеної вище суперечності:

– залучення більшої кількості людей до спортивних змагань (йдеться про збільшення кількості учасників, спортсменів, тренерів та інших фахівців зі спортивного орієнтування);

– збільшення кількості змагань (збільшення кількості стартів, а також самих заходів зі спортивного орієнтування різного рівня);

– покращення інформаційної підтримки спортивних заходів (йдеться про анонсування подій, транслявання змагань, створення рекламних роликів, що популяризують спортивне орієнтування).

Продовжуючи цю думку зазначимо, що, як показали результати дослідження, підвищенню видовищності спортивного орієнтування як виду спорту можуть сприяти відео-трансляції змагань, інформування про спортивне орієнтування як вид спорту змагання у засобах масової інформації та соціальних мережах, GPS трансляції, забезпечення Доступності до участі у змаганнях усіх охочих осіб, незалежно від віку, статі й фізичної підготовки, зміна параметрів дистанцій (довжина, оглядові

контрольні пункти).

Таким чином, спираючись на результати дослідження, ми можемо зробити висновок про те, що існує проблема видовищності спортивного орієнтування, має місце суттєва потреба в розвитку зазначеного виду спорту, а також, в підвищенні видовищності змагань. Проте слід зауважити, що започаткування трансляцій для підвищення видовищності спортивного орієнтування, нерозривно пов'язане з проблемою зрозумілості виду спорту для глядачів. Вважаємо, що вирішення цього питання містить у собі значну кількість аспектів, пов'язаних із коректним інформуванням глядачів щодо особливостей спортивного орієнтування як виду спорту й побудови грамотної інформаційної політики у цілому.

Разом із тим шляхи збільшення масштабів змагань передбачають здійснення таких заходів:

- проведення змагань зі спортивного орієнтування у безпосередній близькості до населених пунктів;
- підвищення привабливості змагань через анонсування події та коментування ходу змагань;
- поліпшення загальної позитивної атмосфери в центрі змагань, розміщуючи у ньому старт і фініш для підвищення видовищності змагань;
- масштабування публікацій у засобах масової інформації, що висвітлюють змагання зі спортивного орієнтування;
- здійснення роз'яснювальної роботи серед населення щодо можливостей спортивного орієнтування для зміцнення фізичних сил організму та проведення дозвілля;
- поліпшення забезпечення необхідним обладнанням працівників засобів масової інформації для забезпечення якісних репортажів із місця проведення змагань та підготовки інформації щодо їх перебігу.

Таким чином, як засвідчують результати здійсненого нами аналізу особливостей розвитку спортивного орієнтування в Україні та організації

змагань з цього виду спорту показав, що вагомим чинником залучення широких верств населення до занять спортивним орієнтуванням є організація змагань різних рівнів – від місцевого (локального) до державного.

Сьогодні проведення змагань зі спортивного орієнтування в Україні супроводжується наявністю суттєвих проблем (інформаційних, організаційних, кадрових, матеріально-технічних тощо). Вивчення зарубіжного досвіду проведення змагань зі спортивного орієнтування, а також здійснене нами у межах дослідження опитування учасників змагань, тренерів та суддів дозволило окреслити напрями вдосконалення організації та проведення змагань зі спортивного орієнтування, а також залучення широких верств населення до занять спортивним орієнтуванням.

Висновки до розділу 2

У межах здійсненого нами дослідження визначено, що в сучасних умовах проведення змагань зі спортивного орієнтування в Україні супроводжується певними проблемами (організаційними, економічними, кадровими, матеріально-технічними, інформаційними).

Вивчення зарубіжного досвіду проведення змагань зі спортивного орієнтування, а також здійснене у межах дослідження опитування учасників змагань та осіб, долучених до спортивного орієнтування, дозволило визначити основні напрями підвищення якості організації та проведення змагань зі спортивного орієнтування, а також залучення широких верств населення до занять цим видом спорту. Визначено комплекс засобів, необхідних для досягнення цієї цілі, а саме:

- організація змагань зі спортивного орієнтування з урахуванням кращого зарубіжного досвіду;
- залучення широкого кола спонсорів до організації та проведення спортивних змагань;
- популяризація спортивного орієнтування у засобах масової

інформації та в соціальних мережах;

- покращення інформаційної підтримки змагань зі спортивного орієнтування;
- оновлення матеріально-технічної бази тренувального процесу та спортивних змагань;
- постійне підвищення кваліфікації тренерів, суддів, картографів та фахівців, що здійснюють організаційне забезпечення змагань зі спортивного орієнтування.

Дослідження показало, що у цілому в Україні поширено використання закордонних засобів електронної відмітки (SFR-system orienteering, SPORTident) в рамках проведення змагань зі спортивного орієнтування. У розділі акцентовано на тому, що новітня відмітка найбільш часто застосовується в умовах організації та проведення змагань всеукраїнського й міжнародного рівня. Разом із тим такі мітки лише зрідка використовуються на рівні регіональних (обласних) та локальних (місцевих) змагань.

Сучасний етап розвитку спортивного орієнтування характеризується низкою проблем, що гальмують розвиток цього виду спорту в Україні. Серед таких проблем найбільш значущими є:

- недостатнє державне фінансування розвитку спортивного орієнтування;
- відсутність зацікавленості (з огляду на низьку оплату відповідних послуг) фахівців-картографів щодо розроблення та опанування інноваційних програм та спеціального обладнання для створення спортивних карт;
- недостатня увага засобів масової інформації до проблем і перспектив розвитку спортивного орієнтування;
- недостатня розвиненість сучасної матеріально-технічної бази для розвитку спортивного орієнтування.

До пріоритетних напрямів підвищення якості проведення змагань зі спортивного орієнтування в Україні належать такі: організація співпраці з країнами-лідерами у спортивному орієнтуванні; залучення спонсорів для придбання та експлуатації професійного спортивного обладнання, що відповідає світовим стандартам; підвищення кваліфікації суддів та організаторів змагань, а також фахівців, які розробляють спортивні карти; залучення іноземних експертів до проведення змагань; придбання спортивної відмітки для спортсменів-орієнтувальників для участі у змаганнях будь-якого рівня.

ЗАГАЛЬНІ ВИСНОВКИ

Результати проведеного нами дослідження уможливили висновки, наведені нижче.

1. Відповідно першого завдання дослідження нами було схарактеризовано базові поняття дослідження та подано характеристику систему змагань зі спортивного орієнтування в Україні.

Відзначено, що спортивне орієнтування являє собою специфічний вид спорту який, не має стандартних або постійних умов для організації змагань. Одночасно він характеризується фізичними й інтелектуальними навантаженнями. Така особливість спортивного орієнтування створює необхідність аналізу базових понять. Окрім звичних термінів, що використовуються у бігових видах спорту (залік, дистанція, старт, фініш), у спортивному орієнтуванні використовується низка специфічних термінів (легенда, гандикап, рогейн, трейн-орієнтування тощо).

Зазначено, що в сучасній спортивній практиці використовуються такі види спортивного орієнтування, визнані Міжнародною федерацією спортивного орієнтування (IOF): спортивне орієнтування бігом; спортивне орієнтування на велосипедах; спортивне орієнтування на лижах; трейл-орієнтування; рогейн. Описано особливості кожного з зазначених видів спортивного орієнтування. А також подано характеристику видів спортивного орієнтування в залежності від особливостей подолання дистанції (орієнтування в заданому напрямі, орієнтування за вибором, орієнтування на маркованій трасі).

Детально розглянуто класифікацію змагань зі спортивного орієнтування в залежності від часу доби, коли проводяться змагання (денні, нічні); у залежності від взаємодії спортсменів-орієнтувальників (індивідуальні, естафетні); в залежності від способу організації старту (роздільний, гандикап, загальний); в залежності від характеру заліку результатів змагань (особисті, особисто-командні, командні); в залежності

від способу визначення результатів змагань (одноетапні, багатоетапні, кваліфікаційні).

Подано й описано функції Федерації зі спортивного орієнтування, поза діяльністю якої організація спортивних змагань з цього виду спорту не є можливою.

Описано нормативну базу проведення змагань зі спортивного орієнтування. На основі аналізу нормативної бази з питань організації та розвитку спортивного орієнтування в Україні було зроблено висновок щодо розподілу документів на дві групи, а саме: зовнішні (Конституція України, Закон України «Про об'єднання громадян», Закон України «Про фізичну культуру і спорт»); внутрішні (статут Федерації спортивного орієнтування України, правила зі спортивного орієнтування).

У межах дослідження проаналізовано особливості проведення змагань III-IV (регіональні та обласні змагання) та I-II рангів (міжнародні змагання) рангів.

2. Відповідно другого завдання дослідження було визначено основні підходи до організації змагань зі спортивного орієнтування в Україні. Зазначено, що передумови проведення змагань зі спортивного орієнтування мають системний характер. Аналіз наукових джерел із теми дослідження дозволив розподілити зазначені вище передумови на технічні та соціальні.

Технічними передумовами є стрімкий розвиток точних великомасштабних карт, що дозволяють проводити змагання з цього виду спорту на високому рівні. Соціальними передумовами є необхідність задоволення потреб людей у руховій активності та доступність занять та змагань із спортивного орієнтування для всіх категорій людей у будь-якому віці.

Описано вимоги до місцевості, де проводяться змагання та обладнання дистанцій, схарактеризовано підходи до оцінки території, яка може бути використана для проведення змагань зі спортивного орієнтування.

Акцентовано увагу на тому, що якість проведення спортивних змагань зі спортивного орієнтування будь-якого рівня, залежить від належного матеріально-технічного забезпечення. Проаналізовано практику використання обладнання контрольних пунктів, електронних відміток.

Зроблено висновок, що головною умовою якісного проведення змагань зі спортивного орієнтування є наявність необхідної території, що відповідає чинним вимогам, та коректна карта тієї місцевості, на якій проводяться змагання, а також наявність відповідного обладнання.

3. Відповідно третього завдання дослідження було вивчено стан організації змагань зі спортивного орієнтування в Україні.

У межах здійсненого дослідження було проведено опитування, метою якого було визначення чинників, що гальмують розвиток зазначеного вище виду спорту та впливають на організацію змагань. В опитуванні взяли участь 35 респондентів – спортсменів-орієнтувальників, тренерів та членів обласних федерацій зі спортивного орієнтування Житомирської та Київської обласних збірних команд, у віці від 18 до 60 років.

50% респондентів, які брали участь в опитуванні, оцінили сучасний рівень розвитку спортивного орієнтування в Україні нижче середнього. На думку спортсменів, такий рівень обумовлений серйозними проблемами, що потребують невідкладного вирішення. Визначено основні проблеми, що заважають проведенню якісних змагань (організаційні, кадрові, правові, економічні, матеріально-технічні).

Також у межах нашого дослідження було проведено опитування щодо рівня матеріально-технічного забезпечення змагань зі спортивного орієнтування в Україні. За отриманими результатами визначено, що найбільш суттєвим гальмівним чинником є брак матеріальних ресурсів.

Значущу роль у розвитку спортивного орієнтування як виду спорту відіграє його популяризація. Здійснене нами опитування уможливило визначення чинників, що перешкоджають інформаційному висвітленню

виду спорту. До таких належать, зокрема відсутність реклами спортивного орієнтування як виду спорту та недостатнє використання різних видів ресурсів, у яких міститься новітня повна й змістовна інформація щодо особливостей та розвитку зазначеного виду спорту.

На думку респондентів, рівень використання матеріально-технічних засобів у спортивному орієнтуванні в Україні є досить високим у межах проведення змагань всеукраїнського та міжнародного рівня і досить низьким у перебігу змагань обласного рівня та локального (місцевого) рівня. Серед основних проблем, що стосуються матеріально-технічного забезпечення зі спортивного орієнтування, респонденти визначили такі: недостатня кількість якісно створених спортивних карт; недостатня кількість фахівців, здатних створити якісні карти для спортивного орієнтування; брак фахівців, які спроможні здійснювати грамотне програмне забезпечення матеріально-технічних засобів, необхідних для спортивного орієнтування; брак кваліфікованих кадрів, які уможливають проведення змагань на високому рівні; недостатність мотивації для занять спортивним орієнтуванням та проведення якісних змагань; недостатня кількість електронних станцій (контрольних пунктів) для проведення змагань; відсутність відеотрансляцій з дистанцій під час проведення змагань; відсутність достатньої кількості супутнього обладнання (намети, транспорт для доставки, паркани, туалети, підсилювачі з мікрофоном для озвучення інформації тощо) для суддів та учасників змагань.

Таким чином, можна стверджувати, що визначені респондентами проблеми мають середній рівень прояву. Найменш актуальною можна вважати проблему відсутності вільного доступу спортсменів та фахівців до картографічних програм, а найактуальнішою серед усіх є низький рівень матеріально-технічного забезпечення спортивного орієнтування.

4. Відповідно четвертого завдання дослідження було визначено основні напрями підвищення ефективності організації спортивних змагань зі

спортивного орієнтування. До таких напрямів належать: популяризація спортивного орієнтування у школах з метою забезпечення фізичної активності учнів, а також їхнього гармонійного розвитку; вдосконалення картографії, здійснення досліджень місцевості та розроблення нових карт для спортивного орієнтування; вивчення світової практики проведення змагань з метою імплементації кращих практик зі спортивного орієнтування в Україні; забезпечення державної фінансової підтримки та залучення широкого кола спонсорів; використання новітніх технологій, що забезпечують високий рівень якості проведення спортивних змагань; постійне підвищення кваліфікації тренерів та інших фахівців у галузі спортивного орієнтування.

Зроблено висновок, що за умови державної підтримки, організованої ефективної співпраці між орієнтувальниками, чіткого й ефективного контролю з боку незалежних осіб, за умов створення висококваліфікованих суддівських бригад, допомоги з боку місцевих адміністрацій, діяльної участі спонсорів, забезпечення фахового маркетингу та створення міцного позитивного іміджу спортивного орієнтування Україна має великий потенціал щодо організації та проведення міжнародних змагань, підвищення позицій українських спортсменів у спортивному орієнтуванні на міжнародному рівні.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бабюк В.Т. Проведення змагань зі спортивного орієнтування в закритих приміщеннях. Методичні рекомендації. Кам'янець-Подільський, 2018. URL: <http://kr-pnvo.pp.ua/wpcontent/uploads/2018/11/Babiuk.pdf>
2. Байтеряков О.З. Географічні аспекти оцінювання території для спортивного орієнтування. *Географія і сучасність: зб. наук. праць НПУ ім. М.П. Драгоманова*. К., 2009. № 22. С. 194-198
3. Березовський В.А. Вплив уроків фізичної культури з елементами спортивного орієнтування на показники фізичної підготовленості та соматичного здоров'я учнів старших класів. *Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах*. 2016. Вип. 48. С. 264-269.
4. Березовський В. А. Спортивне орієнтування як засіб формування всебічно розвиненої особистості школяра. *Молодь та олімпійський рух : зб. тез доповідей ІХ Міжн. наук. конф., 12-13 жовтня 2016 року*. Київ, 2016. С. 183-185. URL: <http://unisport.edu.ua/naukova-robota/naukovi-konferentsijiseminari.html>
5. Березовський В. А. Навчальна програма з фізичної культури для загальноосвітніх навчальних закладів (10-11 класи). Варіативний модуль. Спортивне орієнтування. Київ : НПУ імені М. П. Драгоманова, 2016. 10 с.
6. Березовський В.А. Методика навчання спортивного орієнтування учнів старшої школи в процесі фізичного виховання: автореф. дис... канд. наук з фіз. виховання і спорту: спец. 13.00.02. Київ, 2017. 20 с.
7. Васильєва Г.М. Про тактику змагань зі спортивного орієнтування. Вінниця, Республіканський науково-методичний кабінет держкомспорту. *Офіційний сайт Федерації спортивного орієнтування України*. URL: <https://orienteering.org.ua>
8. Василенко О. А., Сенча І. А. Математично-статистичні методи аналізу у

- прикладних дослідженнях: навч. посіб. Одеса: ОНАЗ ім. О.С. Попова, 2011. 166 с.
9. Васильєв О. Ю., Степанюк О.М. Електронна відмітка для спортивного орієнтування. *Новітні комп'ютерні технології*. Кривий Ріг: Видавничий центр ДВНЗ «Криворізький національний університет», 2017. Том XV. С. 254-256.
 10. Верблюдов І. Б., Лоза Т. О., Чередніченко С. В. Організація і методика оздоровчої фізичної культури: навч. посіб. Суми : СумДПУ імені А. С. Макаренка, 2011. 244 с.
 11. Галан Я.П. Спортивне орієнтування у фізичному вихованні школярів: монографія. Чернівці: ЧНУ ім. Ю. Федьковича, 2018. 222 с.
 12. Грибан Г.П., Ткаченко П.П., Скорий О.С., Пилипчук П.Б. Фізкультурно-оздоровчі технології у фізичному вихованні: метод. рекомендації для самостійної роботи здобувачів. Житомир: Вид-во «Рута», 2023. 30 с.
 13. Грибан Г. П. Формування здорового способу життя у студентів у навчальному процесі з фізичного виховання. *Вісник Чернігівського державного педагогічного університету*. Чернігів, 2014. Вип. 118 (3). С. 97–101.
 14. Гоєнко М. М., Кропивницька Т.А. Лідерство у спортивному орієнтуванні та фактори, що його обумовлюють. *Збірка матеріалів XIV Міжнародної студентської наукової конференції «Спорт та сучасне суспільство»*. Київ: НУФВСУ, 2021. С. 170-176. URL: https://unisport.edu.ua/sites/default/files/vseDocumenti/zbirka_materialiv_hiv_mizhnarodnoi_studentskoi_naukovoii_konferencii_0.pdf
 15. Гоєнко М. М. Матеріально-технічне забезпечення як показник розвитку спортивного орієнтування в Україні: кваліфікаційна робота на здобуття освітнього ступеня магістра: спец. 017 «Фізична культура і спорт», освітньою програмою «Спорт» / Марія Миколаївна Гоєнко. Київ;

НУФВСУ, 2021. 76 с.

16. Деделюк Н.А. Наукові методи дослідження у фізичному вихованні: навч. посіб. для студ. Луцьк: Волин. нац. ун-т ім. Лесі Українки, 2010. 184 с.
17. Дутчак М., Ткачук С. Методологічні засади організації фізичного виховання в навчальних закладах України. *Фізична активність, здоров'я і спорт*. 2012. № 2 (8). С. 11–16.
18. Завійська В. М. Матеріали I Міжнародної науково-практичної конференції «Сталий розвиток туризму на засадах партнерства: освіта, наука, практика» (м. Львів, 31 жовтня – 1 листопада 2018 р.) Львів: ЛТЕУ, 2018. 342 с. С. 204–207
19. Закон України «Про фізичну культуру і спорт» (станом на 16.10.2020). *Верховна Рада України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3808-12/ed20201016#Text>
20. Коломієць Н.М. Інтегральна підготовка у спортивному орієнтуванні на основі індивідуальних особливостей кваліфікованих спортсменів: автореф. дис... канд. наук з фіз. вихов. і спорту: спец. 24.00.01 «Олімпійський і професійний спорт». Харків, 2010. 24 с.
21. Корінчак Л. М. Горго Ю. П. Особливості впливу фізичних та розумових навантажень на працездатність школярів та студентів. *Світ медицини та біології*. 2011. № 3. С. 92–95.
22. Король С.А. Удосконалення фізичного виховання студентів технічних спеціальностей засобами спортивного орієнтування: дис... канд. наук з фіз. виховання і спорту: спец. 24.00.02. Львів, 2015. 212 с.
23. Король С.А. Засоби спортивного орієнтування у фізичному вихованні студентів ВНЗ. *Спортивний вісник Придніпров'я*. 2013. № 2. С. 241-244.
24. Король С. А., Долгова Н. О. Спортивне орієнтування у фізичному вихованні студентів технічних спеціальностей: теоретико-методичний аспект: монографія. Суми : Сумський державний університет, 2020. 201 с.
25. Король С. А. Вплив засобів спортивного орієнтування на фізичну

- підготовленість студентів технічних спеціальностей. *Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова. Серія 15, Науково-педагогічні проблеми фізичної культури (фізична культура і спорт)*. Київ, 2015. Вип. 3 (58). С. 60–64.
26. Краснянський К. В., Тимощук М. О. Проблеми розвитку спортивного орієнтування у світі. *Молодь та олімпійський рух*. 2019. URL: <http://www.uni-sport.edu.ua/content/naukovi-konferenciyi-taseminary>
27. Лазоренко С. А. Фізкультурно-оздоровча діяльність студентів в умовах регіону : навч.-метод. посіб. Суми : СумДПУ імені А. С. Макаренка, 2011. 128 с.
28. Маленюк Т. В., Косівська А. В. Секційні заняття – пріоритетна форма організації процесу фізичного виховання студентів (на прикладі шейпінгу). *Педагогіка, психологія 160 та медико-біологічні проблеми фізичного виховання і спорту*. 2015. № 4. С. 38–42.
29. Машинський С. Навчальний посібник: спортивне орієнтування. – Полтава., 2015. URL: <http://reshetylivkarctkum.edu.poltava.ua>
30. Маясов, К., Маясов, Л., Сапужак, І. Аналіз структури підготовки спортсменів-орієнтувальників. *Молода спортивна наука України. Актуальні проблеми підготовки спортсменів*. Т.ІІІ 2017, С. 239-244.
31. Москаленко Н., Афанасьєв С., Микитчик О., Долбишева Н., Чекмарьова Н. До питання планування фізичної підготовки спортсменів в умова дистанційного тренувального процесу. *Науковий часопис національного педагогічного університету імені М.П.Драгоманова*. 2013. №2(160), С. 33-136
32. Національна доктрина розвитку фізичної культури і спорту України: Указ Президента України №1148/2004 від 28.09.2004 р.». URL: <http://sport.kmda.gov.ua>
33. Національна стратегія з оздоровчої рухової активності в Україні на період до 2025 року «Рухова активність – здоровий спосіб життя – здорова

- нація». URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/42/2016>
34. Організація та методика спортивно-масової роботи: навч. посібник / уклад.: Цибульська В.В., Безверхня Г.В. Умань : ВПЦ «Візаві», 2014. 220 с.
 35. Основи спортивного орієнтування : навчально-методичні рекомендації / Укладачі : М. А. Щербаков., М. О. Лянной. Суми : Вид-во СумДПУ імені А. С. Макаренка, 2015. 32 с.
 36. Пархоменко В.К. Види змагань зі спортивного орієнтування (бігом, на лижах, на велосипедах, рогейн, трейл-О та інші): методичні матеріали для студентів. К.: НУБіП України, 2018. 28 с.
 37. Постельняк О.О. Історія розвитку спортивного орієнтування. *Особистість, суспільство, держава: проблеми минулого і сьогодення: зб. матер. Міжнар. наук.-практ. конф.* Суми – Курськ: Сумський державний університет, Південно-Західний державний університет, 2014. Ч. 2: у 2 т.; Т. 2. С. 50-53.
 38. Правила спортивних змагань зі спортивного орієнтування. Редакція 2016 року. *Федерація спортивного орієнтування України.* URL: http://umansutur.at.ua/Normprav_baza/file_tur/pravila_sporntivnikh_zmagan_zi_sportivnogo_orientu.pdf.
 39. Програма з фізичного виховання навчальної секції «Спортивне орієнтування» для вищих навчальних закладів : метод. реком. / упоряд. С. А. Король. Суми : СумДПУ імені А. С. Макаренка, 2013. 60 с.
 40. Пронтішева Л. П. Спортивне орієнтування : навчальна програма для дитячо-юнацьких спортивних шкіл та спеціалізованих дитячо-юнацьких шкіл олімпійського резерву. Вінниця: ФОП Главацька Р. В., 2010. 118 с.
 41. Про затвердження Реєстру визнаних видів спорту в Україні: Наказ Міністерства молоді та спорту України від 11.03.2015 № 639 (станом на 16.09.2020). *Верховна Рада України.* URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0639728-15#Text>

42. Про спорт. *Федерація спортивного орієнтування України*. URL: <https://orienteering.org.ua/pro-sport/>
43. Програмування фізкультурно-оздоровчих занять: навч. посібник / укл.: С. П. Дудіцька. Чернівці: Чернівець. нац. ун-т ім. Ю. Федьковича, 2021.
44. Програма з фізичного виховання навчальної секції «Спортивне орієнтування» для вищих навчальних закладів : метод. реком. / Упоряд. С. А. Король. Суми : Вид-во СумДПУ імені А. С. Макаренка. 60 с.
45. Товт В. А., Маріонда І. І., Сивохоп Е. М., Сусла В. Я. Теорія і технології оздоровчо-рекреаційної рухової активності: навчальний посібник для викладачів і студентів. Ужгород: ДВНЗ «УжНУ», «Говерла», 2015. 88 с.
46. Тремпонець, С., Руденко, О. (2017) Застосування сучасних інноваційних технологій у навчально-тренувальному процесі з легкої атлетики. *Науковий пошук молодих дослідників. Педагогічні науки: зб. наук. пр.* Старобільськ: ДЗ ЛНУ імені Тараса Шевченка, Т. 1, Частина II. 2017. С. 180-185.
47. Хіменес Х. Р. Порівняльний аналіз структури фізичної підготовленості спортсменів різних кваліфікаційних груп, які спеціалізуються в орієнтуванні бігом. *Педагогіка, психологія та медико-біологічні проблеми фізичного виховання і спорту*. 2011. № 8. С. 102–105.
48. Чухланцева, Н. Застосування інформаційних технологій у галузі фізичної культури і спорту. *Спортивна наука України*. 2016. №3(73). С. 21-25. <https://eventor.orienteeing.org/events?startDate=2018-02-01&endDate=2024->
49. Усатюк Г. Ф., Войчун О. В. Спортивне орієнтування: метод. реком. до занять зі спортивного орієнтування. Миколаїв, МНУ ім. В.О. Сухомлинського, 2015. 228 с.
50. Цибульська О. В. Сутнісні характеристики базових понять проблеми культури здоров'язбереження. *Духовність особистості: методологія, теорія і практика*, 93(6), 2019. С. 301-309.

51. Цьось А., В. Дмитрук В., Розтока А. Методика формування спеціальних знань учнів у процесі фізичного виховання. *Фізична культура, спорт та здоров'я нації* : зб. наук. пр. 2017. Вип. 3. С. 186-192.
52. Щербаков М. А., Лянной М. О. Основи спортивного орієнтування: навчально-методичні рекомендації. Суми: Вид-во СумДПУ імені А. С. Макаренка, 2015. 32 с.
53. Щорічна доповідь про стан здоров'я населення, санітарно-епідемічну ситуацію та результати діяльності системи охорони здоров'я України / за ред. В. В. Шафранського; МОЗ України, ДУ «УСІД МОЗ України». Київ, 2016. 452 с.
54. Янієва-Тарасова А.В. Спортивне орієнтування як вид спорту URL: <https://vseosvita.ua/library/sportivneorientuvanna-ak-vid-sportu-410614.html>
55. Ячнюк М. Теоретичні основи залучення студентської молоді до рекреаційної діяльності. *Фізична культура. Фізичне виховання різних верств населення*. 2012. № 2. С. 210–212.
56. Ячнюк М. Ю. Технологія впровадження засобів активного туризму в рекреаційну діяльність студентської молоді : автореф. дис. ... канд. наук з фіз. виховання та спорту: 24.00.02. Київ, 2016. 20 с.
57. Competition Rules for Orienteering. *International Orienteering Federation*. URL: <https://orienteering.sport/orienteering/competition-rules/>
58. Electronic punching. *International Orienteering Federation*. URL: <https://orienteering.sport/iof/it/electronicpunching/>
59. Emit eCard system. *EMIT-UK*. URL: <https://www.emit-uk.com/emit-ecard-system/>
60. Events and Results. *International Orienteering Federation*. URL: <https://orienteering.sport/orienteering/events-and-results/>
61. How to Rogaine. *International Rogaining Federation*. URL: https://www.rogaining.com/index.php?option=com_content&view=article&id=117&Itemid=176

62. List of software for orienteering. *International Orienteering Federation*. URL: <https://orienteering.sport/iof/it/list-ofsoftware-for-orienteering/>
63. OCAD. The smart software for cartography. URL: <https://www.ocad.com/en/>
64. Open Orienteering. URL: <https://www.openorienteering.org/apps/mapper/>
65. Orienteering. *The World Games*. URL: <https://www.theworldgames.org/sports/Orienteering-34>
66. Orienteering. *The World Games 2022. Birmingham, USA*. URL: <https://twg2022.com/sports/orienteering/>
67. SFR Punching system. URL: http://www.sportssystem.ru/about_russian.html
68. Svensk Orienteering. URL: <https://www.svenskorientering.se/InEnglish/>
69. Using SPORTident. *SPORTident – Benelux*. URL: <https://www.sportident.be/foot-orienteering/>
70. What Is E-punching. *Bay Area Orienteering Club*. URL: http://baoc.org/wiki/FAQ/What_is_epunching_and_how_do_I_read_the_splits%3F
71. What is orienteering. *Orienteering federation in USA*. URL: <https://orienteeringusa.org/explore/what-is-orienteering/>

ДОДАТКИ

Додаток А

Зразок легенд контрольних пунктів

Назва змагань			
Ч45, Ч50, Ж21			
5	7,6 км	210 м	
----- 150 м ----->△			
△		/ \	Y
1 101		⋯	<
2 212	↖	●	1 ○
3 135	⊗ ⊗	⊖	
4 246		⊖	○
5 164	→	□	○
○----- 120 м ----->			
6 185	/ \	↪	└┘
7 178	⌋		⊖
8 147	→	ππ	2
9 149	/ \	X	
○----- 250 м ----->⊙			

Назва змагань		
Вікові групи - Ч45, Ч50, Ж21		
Номер дистанції - 5	Довжина - 7,6 км	Набір висоти - 210 м
Відстань до початку орієнтування - 150 м		
Початок орієнтування		Стик дороги та кам'яного муру
1	101	Вузьке болото, вигин
2	212	Пн.-Зх. малий пагорб, висота 1 м, східний бік
3	135	Між гущавинами
4	246	Середня западина, східна частина
5	164	Східна руїна, західна сторона
Розмічена ділянка від контрольного пункту, довжина 120 м		
6	185	Зруйнований кам'яний мур, Пд.-Сх. кут, зовні
7	178	Ніс, північно-західне підніжжя
8	147	Верхня скеля, висота 2 м
9	149	Перехрестя стежок
Розмічена ділянка від останнього контрольного пункту до фінішу, довжина 250 м		

Додаток Б

Анкета

для визначення шляхів підвищення якості організації змагань зі спортивного орієнтування в Україні

1. ПІБ
2. До якої категорії Ви належите:
 - тренер;
 - спортсмен-орієнтувальник;
 - картограф;
 - організатор змагань;
 - контролер.
3. Оцініть рівень розвитку спортивного орієнтування в Україні за 5-бальною шкалою:
 - високий – 1 бал;
 - вище середнього – 2 бали;
 - середній – 3 бали;
 - нижче середнього – 4 бали;
 - низький – 5 балів.
4. Визначте об'єктивні групи проблем, що обумовлюють тенденції розвитку спортивного орієнтування в Україні:
 - організаційні (1);
 - кадрові (2);
 - правові (3);
 - економічні (4);
 - матеріально-технічні (5);
 - наукові (6).
5. Опишіть, у чому полягають, з Вашої точки зору, найбільш значущі організаційні проблеми у спортивному орієнтуванні.
6. Опишіть, які чинники впливають на якість організації змагань зі спортивного орієнтування.
7. Визначте найбільш значущі, з Вашої точки зору, чинники, що перешкоджають інформаційному висвітленню змагань зі спортивного орієнтування.
8. Дайте оцінку наявних у межах розвитку матеріально-технічного забезпечення спортивного орієнтування проблем:
 - 1-2 бали - проблема має слабкий прояв;
 - 3-4 балів – проблема наявна, але її вирішення не є першочерговим;
 - 5-6 балів – вирішення проблеми є нагальним.
9. Чи вплинуло б виділення більшої кількості державних коштів на покращення стану та умов проведення змагань зі спортивного орієнтування:

- так, але не суттєво;
- так, суттєво;
- складно відповісти.

10. Яких заходів, з Вашої точки зору, слід вжити, щоб підвищити якість організації змагань і спортивного орієнтування.

Додаток В

ЗАТВЕРДЖЕНО

Заступник Міністра молоді
та спорту України з питань
цифрового розвитку, цифрових
трансформацій і цифровізації
Віталій АВРОВ

Регламент

**проведення чемпіонату України (дорослі, юніори, юнаки, командний),
Кубок України (етапи) зі спортивного орієнтування (бігом)**

1. Мета та завдання

Чемпіонат України (дорослі, юніори, юнаки, командний), Кубок України (етапи) зі спортивного орієнтування (бігом) (далі – змагання) проводяться з метою:

- подальшого розвитку виду спорту і його популяризації в Україні;
- активізації навчально-тренувальної роботи спортивних організацій;
- підвищення рівня майстерності спортсменів;
- відбору найсильніших спортсменів до складу національної збірної команди України для участі в міжнародних змаганнях;
- підведення підсумків роботи спортивних організацій;
- залучення широких верств населення до занять фізичною культурою та спортом.

2. Строки і місце проведення змагань

Змагання проводяться з 09 по 13 травня 2024 року в Житомирській області (для забезпечення безпеки учасників заходу, адреса центру змагань буде повідомлена окремо особисто кожному представнику команди).

Організація та керівництво проведенням змагань Керівництво проведенням змагань здійснюється Міністерством молоді та спорту України (далі – Мінмолодьспорт) та Федерацією спортивного орієнтування України (далі – Федерація).

СЕД Megapolis.DocNet
Міністерство молоді та спорту України
№393/4.2/24 від 01.04.2024
КЕП: Лавров В. О. 01.04.2024 17:36
3FAA9288358EC00304000002EAB2F00F5AAAF00

Відповідальність за підготовку та безпосереднє проведення змагання покладається на управління національно-патріотичного виховання, молоді та спорту Житомирської обласної державної адміністрації та суддівську колегію, рекомендовану Федерацією, склад якої затверджується наказом Мінмолодьспорту. Головний суддя змагання та відповідальна особа за дотримання учасниками відповідних санітарних та протиепідемічних заходів під час проведення змагання: Гавриленко Віталій Сергійович (суддя національної категорії, м. Київ); тел.:+380 988488750, okyiv2020@gmail.com.

3.Учасники змагань

До участі у змаганнях допускаються спортсмени та команди АР Крим, областей, мм. Києва та Севастополя, міст, територіальних громад, спортивних клубів, ДЮСШ, закладів позашкільної освіти, спортсмени – громадяни інших країн.

Вікові групи:

чемпіонат України, Кубок України – Ч/Ж 21Е. чемпіонат України серед юніорів – Ч/Ж 20; чемпіонат України серед юнаків – Ч/Ж 12,14,16,18.

Склад команди:

Чемпіонат України: до 12 учасників у будь-якій групі, 2 тренери, представник;

чемпіонат України серед юніорів, юнаків: до 16 учасників у будь-якій групі, 1 тренер, 1 представник.

Кількість команд від території не обмежена.

Спортсмени – громадяни інших країн можуть брати участь у чемпіонаті України та Кубку України поза конкурсом.

Форма одягу учасників змагань – відповідно до Правил спортивних змагань зі спортивного орієнтування (далі – Правила).

Рівень допуску до змагань (за класифікацією): дорослі, юніори – III розряд; юнаки – III юнацький розряд.

5. Характер заходу

Змагання командні, проводяться відповідно до Правил.

6.Програма проведення змагань

Під час проведення змагань, з метою вшанування світлої пам'яті, громадянської відваги і самовідданості, сили духу, стійкості та героїчного подвигу воїнів, полеглих під час виконання бойових завдань із захисту державного суверенітету та територіальної цілісності України, мирних громадян, які загинули унаслідок збройної агресії Російської Федерації проти України, відповідно до Указу Президента України від 16 березня 2022 року

№ 143/2022 "Про загальнонаціональну хвилину мовчання за загиблими внаслідок збройної агресії Російської Федерації проти України", проводити щоденно о 9 годині 00 хвилин загальнонаціональну хвилину

мовчання за співвітчизниками, загиблими внаслідок збройної агресії Російської Федерації проти України.

У місці проведення урочистої частини змагання встановлюється Державний Прапор України з дотриманням вимог шанобливого ставлення до нього та символіка організатора змагання. Урочиста частина змагання розпочинається виконанням Державного Гімну України. Ведення урочистої частини змагання відбувається державною мовою.

09 травня 2024 року, четвер

10:00-20:00 Приїзд, розміщення учасників.

15:00-19:00 Робота мандатної комісії.

12:00-16:00 Модельні змагання.

10 травня 2024 року, п'ятниця

11:00-12:00 Робота мандатної комісії (арена змагань).

12:20-12:40 Відкриття змагань (арена змагань).

13:00-17:00 Змагання на середніх дистанціях.

11 травня 2024 року, субота

10:00-10:30 Церемонія нагородження за перший день змагань (арена змагань).

11:00-15:00 Змагання на довгих дистанціях.

12 травня 2024 року, неділя

9:30-10:00 Церемонія нагородження за другий день змагань (арена змагань).

10:00-13:00 Змагання на спринтерських дистанціях.

13 травня 2024 року, понеділок

11:00-14:00 Церемонія нагородження, закриття (центр змагань).

Від'їзд учасників.

Допускається проведення змагання за умови, що у спортивному змаганні в індивідуальних видах програми братимуть участь не менше 5-ти спортсменів.

Програма змагань може бути змінена! Остаточне затвердження програми проведення змагань відбудеться на нараді представників та суддів.

7. Безпека та підготовка місць проведення змагання

Підготовка місць проведення змагання здійснюється відповідно до постанови Кабінету Міністрів України від 18 грудня 1998 року № 2025 "Про порядок підготовки спортивних споруд та інших спеціально відведених місць для проведення масових спортивних та культурно-видовищних заходів" та за згодою Житомирської обласної військової адміністрації (лист від 08.02.2024 № 929/2-24/26).

В умовах дії на території України воєнного стану у зв'язку із триваючою широкомасштабною збройною агресією російської федерації проти України відповідно до Указу Президента України від 24 лютого 2022 року № 64/2022 "Про введення воєнного стану в Україні" (зі змінами),

затвердженого Законом України від 24 лютого 2022 року № 2102-ІХ, проведення змагання здійснюється з дотриманням вимог Законів України "Про національну безпеку України" та "Про правовий режим воєнного стану" та наказу Мінмолодьспорту від 28.05.2022 № 1587 "Про деякі питання проведення всеукраїнських спортивних заходів в умовах воєнного стану" (зі змінами).

Медичне забезпечення змагань здійснюється відповідно до наказу Мінмолодьспорту і МОЗ від 15.07.2020 № 603/1608 "Про медичне забезпечення проведення фізкультурно-оздоровчих та спортивних заходів", зареєстрованого в Міністерстві юстиції України 31 липня 2020 року за № 731/35014.

Федерація забезпечує безперешкодний доступ на територію проведення заходу допінг-офіцерам, уповноваженим Національним антидопінговим центром або будь-якою іншою антидопінговою організацією, визначеною відповідно до вимог Міжнародної конвенції про боротьбу з допінгом у спорті, ратифікованої Законом України від 03 серпня 2006 року № 68, облаштування пунктів для відбору допінг-офіцерами допінг-проб на визначення вживання заборонених речовин у спортсменів, які беруть участь у спортивному заході на об'єкті проведення спортивного заходу.

Організація та проведення змагання здійснюється із дотриманням Закону України "Про забезпечення функціонування української мови як державної". Відповідальним за його виконання є головний суддя та учасники змагання.

Під час організації та проведення змагання головний суддя забезпечує учасників заходу інформацією про найближче укриття, до якого необхідно слідувати під час повітряної тривоги. У разі оголошення повітряної тривоги в регіоні, в якому проводиться спортивний захід, відповідальний за безпеку проведення заходу приймає рішення щодо евакуації всіх учасників в укриття або споруду, яка може використовуватися як укриття та знаходитися на відстані не більше ніж 500 м від спортивної споруди, де проводиться захід. За технічну підготовленість спортсмена і відповідність його спортивному розряду відповідає представник команди, особистий тренер спортсмена та керівник організації, який підписав заявку і відрядив спортсмена на змагання.

8. Умови визначення першості та нагородження переможців і призерів

Місце спортсмена в кожній групі на кожній дистанції визначається за меншим часом проходження дистанції.

Місце команди в командному заліку в чемпіонаті України серед дорослих визначається за більшою сумою балів незалежно від вікової групи та статі до 9-ти кращих особистих результатів учасників команди в індивідуальних змаганнях.

Місце команди в командному заліку в чемпіонаті України серед юніорів та юнаків визначається за більшою сумою балів незалежно від вікової групи та статі до 12 кращих особистих результатів учасників команди в індивідуальних змаганнях.

Бали кожного спортсмена в кожній групі на кожній дистанції нараховуються за формулою:

$B = 100 \times (2 - (T_{\text{уч.}}/T_{\text{пер.}}))$, де $T_{\text{уч.}}$ – час проходження дистанції учасника/естафетної команди, $T_{\text{пер.}}$ – час проходження дистанції переможцем групи.

За умови рівності суми балів декількох команд в командному заліку перевага надається команді, що має більше перших місць в індивідуальних змаганнях.

Спортсмени, які посіли I-III місця на окремих дистанціях змагань нагороджуються дипломами Мінмолодьспорту та медалями Федерації відповідних ступенів.

Команди, які посіли I-III місця в загальнокомандному заліку нагороджуються дипломами Мінмолодьспорту та кубками Федерації відповідних ступенів.

9. Умови фінансування змагання та матеріального забезпечення учасників

Витрати на організацію та проведення змагань (харчування суддів, експлуатація спеціального обладнання, послуги з облаштування місць проведення змагань, придбання нагороджувальної атрибутики - дипломи, придбання малоцінних предметів - карти, номери учасників, канцтовари, папір) здійснюються за рахунок коштів Державного бюджету України, передбачених Мінмолодьспорту відповідно до Єдиного календарного плану фізкультурно- оздоровчих, спортивних заходів та спортивних змагань України на 2024 рік, у межах затвердженого кошторису, інші витрати – за рахунок позабюджетних коштів та інших надходжень, не заборонених законодавством.

За кошти організацій, що відряджають, здійснюються витрати з участі спортсменів та тренерів у змаганні: оплата проїзду та добових під час переїзду учасників, перевезення спортивної техніки та інвентарю до місця проведення змагання, харчування та проживання.

10. Строки та порядок подання заявок на участь

Попередні заявки на участь у змаганнях можна здійснити не пізніше ніж за 7 днів до початку змагань на сайті Федерації через систему он-лайн заявок: <http://orientsumy.com.ua/index.php> .

Для участі в змаганнях до мандатної комісії в день приїзду подаються: іменні заявки, завірені печаткою та підписами керівників структурних підрозділів Автономної Республіки Крим, областей, м. Києва та Севастополя, спортивних клубів, директором закладу та лікарем, або медичні

довідки для участі в змаганнях, паспорти або свідоцтва про народження, страхові поліси.

До змагань допускаються учасники, які підтвердили в установлений строк свою участь.

Звіт головного судді змагань, протоколи результатів змагань, заявки (іменні та командні) надаються Федерацією до Мінмолодьспорту протягом 5-ти календарних днів після завершення змагань на адресу: Міністерство молоді та спорту України, департамент спорту вищих досягнень, кім. 410, вул. Еспланадна, 42, 01601 м. Київ, Україна.

Оперативна інформація про кількість учасників, кількість регіонів та призові місця команд-учасниць надається Федерацією до Мінмолодьспорту в день закінчення змагань (не пізніше 8:00 в понеділок 13.05.2024 р.) на e-mail: correspond@mms.gov.ua та petrovvzh1960@gmail.com.

Цей регламент є офіційним викликом на змагання.

Заступник директора департаменту спорту вищих досягнень – начальник відділу неолімпійських видів спорту
Олександр СТЕЦЕНКО

ПОГОДЖЕНО

Президент Федерації спортивного орієнтування України

Тетяна УФІМЦЕВА

2024 рік